

BULLETIN ANALYTICKÉHO ODBORU ÚSTAVNÍHO SOUDU

ČERVENEC - SRPEN 2024

OBSAH · ABSTRAKTY

TRESTNÍ PRÁVO	Ochranné opatření	
	• (Ne)odpovědnost státu za řízení o uložení ochranného opatření, které skončilo zamítnutím návrhu	<u>4</u>
	Odejmutí věci	
	• Odejmutí věci rozhodujícímu soudci podle § 262 trestního řádu (III.ÚS 761/24)	<u>6</u>
	• Odejmutí věci rozhodujícímu soudci podle § 262 trestního řádu (III.ÚS 1368/23)	<u>8</u>
	Adhezní řízení	
	• Nerozhodnutí o nároku poškozené v adhezním řízení i přes splnění podmínek	<u>10</u>
OBČANSKÉ PRÁVO	Trestní proces	
	• Navrácení lhůty pro podání stížnosti v trestní věci týkající se osobní svobody	<u>12</u>
	• Ústavní souladnost trestního řízení vedoucího k trestu odnětí svobody na doživotí	<u>14</u>
	Smluvní právo	
	• Povinnost soudu respektovat při výkladu právního jednání (smlouvy o dílo) projev vůle smluvních stran	<u>16</u>
	Pracovní právo	
	• Odpovědnost zaměstnavatele za protiprávní čin zaměstnance vůči spotřebiteli	<u>18</u>
SPRÁVNÍ PRÁVO	Civilní proces	
	• Právo na přiměřeně vysoké finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu jako součást ústavní ochrany soukromého a rodinného života	<u>20</u>
	• Náležité odůvodnění nákladového výroku odvolacím soudem	<u>22</u>
	• Odmítnutí dovolání pro nepřípustnost bez naplnění důvodu nepřípustnosti	<u>24</u>
	Právo na informace o životním prostředí	
	• Právo na informace o životním prostředí a požadavek přiměřenosti výše úhrady za poskytnutí takových informací	<u>26</u>
OSTATNÍ	Pozemkové právo	
	• Délka prekluzivní lhůty pro předepsání odvodů za zábor zemědělské půdy	<u>28</u>
	• Určování výše finanční náhrady za odňatý a nevydaný pozemek	<u>30</u>
	Svoboda projevu	
	• Svoboda projevu ministra a místopředsedy vlády v kauze Vrbětice	<u>31</u>
	Perzekuce komunistickým režimem	
	• Mimořádné okolnosti odůvodňující přiznání vyšší náhrady újmy na zdraví	<u>33</u>
	Právo na obhajobu	
	• Nárok obviněného se zvoleným obhájcem na bezplatnou obhajobu a obhajobu za sníženou odměnu	<u>35</u>

OBSAH · ZAHRANIČNÍ ROZHODNUTÍ A ČASOPISY

ZAHRANIČNÍ ROZHODNUTÍ

Nejvyšší soud Švédska

- Nepřípustnost vydání osoby do země, kde je důvodné předpokládat nebezpečí mučení nebo jiného nelidského či ponižujícího zacházení 37

Spolkový ústavní soud Německa

- Neústavnost celostátní pětiprocentní blokační klauzule z důvodu nerovného zacházení s hlasy první a druhé volby 38

Ústavní soud Itálie

- Otázky ústavnosti zavedení nebinárního pohlaví 39

ZAHRANIČNÍ PERIODIKA

- Common Market Law Review 41
- International Journal of Constitutional Law 41
- European Human Rights 41
- Human Rights Quarterly 42
- Modern Law Review 42
- Neue Juristische Wochenschrift 42
- Juristen Zeitung 43
- Deutsches Verwaltungsblatt 43
- Österreichische Jurist:innenzeitung 44
- PAŃSTWO i PRAWO 44

III. ÚS 1866/23

18. 6. 2024

Zamítnuto

Hulmák Milan

(Ne)odpovědnost státu za řízení o uložení ochranného opatření, které skončilo zamítnutím návrhu

Návrh státní zástupkyně na uložení ochranného opatření ani usnesení o uložení ochranného opatření, které nenabylo právní moci, nejsou z hlediska zákona č. 82/1998 Sb. odpovědnostním titulem srovnatelným s usnesením o zahájení trestního stíhání.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 18. 6. 2024 zamítl III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy návrh stěžovatelky V. Č. na zrušení rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 55 Co 93/2023-65 ze dne 19. 4. 2023 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 20 C 86/2022-46 ze dne 18. 1. 2023.

Narativní část

Policie proti stěžovateli zahájila trestní řízení poté, co volala na policejní tísňovou linku a stěžovala si, že se jí odmítá věnovat personál nemocnice, přičemž jeden z jejích výroků považoval policejní orgán za výhrůžku. Z následně vypracovaného znaleckého posudku vyplynulo, že stěžovatelka tou dobou trpěla závažným duševním onemocněním a nelze na ni nahlížet jako na pachatele trestného činu. Policejní orgán proto věc odložil. Na návrh státní zástupkyně okresní soud stěžovatelce uložil ochranné léčení. Dospěl k závěru, že stěžovatelka svým jednáním naplnila skutkovou podstatu přečinu nebezpečného vyhrožování, ale trpí duševní poruchou, která činí její pobyt na svobodě potenciálně nebezpečným. Proti usnesení podala stěžovatelka stížnost, které krajský soud vyhověl a návrh státní zástupkyně na uložení ochranného léčení zamítl. Podle krajského soudu výrok stěžovatelky nenaplnil skutkovou podstatu přečinu nebezpečného vyhrožování, proto nedošlo k naplnění podmínek pro uložení ochranného léčení. Krajský soud nesouhlasil ani s nebezpečností stěžovatelky na svobodě.

Stěžovatelka se následně domáhala přiznání omluvy a částky 25 000 Kč jako zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným trestním řízením o uložení ochranného opatření podle zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti státu za škodu. Obvodní soud žalobu v celém rozsahu zamítl s odůvodněním, že na danou situaci nelze analogicky vztáhnout judikaturu týkající se nezákonného trestního stíhání, které neskončí pravomocným odsouzením, a uzavřel, že ve věci není dán odpovědnostní titul. Městský soud prvostupňově rozhodnutí potvrdil.

Ústavní stížností stěžovatelka brojí proti nesprávnému závěru soudů, které analogicky neaplikovaly judikaturu týkající se náhrady za nezákonné trestní stíhání. Podle stěžovatelky soudy pochybily, když zcela paušálně odmítly existenci práva na náhradu škody osob, které byly nuceny podrobit se řízení o uložení ochranného opatření a u nichž toto řízení skončilo zamítnutím návrhu. Stěžovatelka dále namítá porušení práva na spravedlivý proces, neboť městský soud nereagoval na jí poukazovaný rozsudek, který se přiklání k názorům prezentovaným stěžovatelkou.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud přisvědčil závěru obecných soudů, že s ohledem na to, že stěžovatelce měl způsobit újmu postup orgánů vedoucí k rozhodnutí o uložení ochranného léčení, které však ještě před nabytím právních účinků krajský soud zrušil, nebyly podmínky pro vznik odpovědnosti státu naplněny. Pouhé zahájení takového řízení, provedení dokazování či vydání nepravomocného a nevykonatelného rozhodnutí dle Ústavního soudu nezakládá nárok na náhradu nemajetkové újmy, jestliže se jedná o omezení spojené s výkonem práva nebo plněním povinnosti ospravedlnitelné ochranou práv jiných osob.

Ústavní soud se neztotožnil s argumentací stěžovatelky o možnosti analogického použití judikatury vztahující se k zahájení trestního stíhání v případě, kdy neskončí pravomocným odsouzením. Trestní stíhání a řízení o uložení ochranného opatření mají jisté podobnosti, spočívající ze snaze uložit osobě opatření omezující svobodnou vůli člověka. Tento postup může být vnímán danou osobou úkorně a nelze vyloučit, že ji způsobí duševní útrapy. Zároveň však uvedl, že byt jsou ochranné léčení i trest zákonem označené za trestní sankce a jejich uložení směřuje k ochraně společnosti, ochranná opatření plní jinou funkci než tresty a zásadním způsobem se odlišují.

Ústavní soud nepřehlédl, že usnesení o uložení ochranného opatření stěžovatelce nemělo právní účinky.

Oproti usnesení o zahájení trestního stíhání není usnesení o uložení ochranného opatření předběžně vykonatelné a jeho možné dopady jsou proto ve srovnání se zahájením trestního stíhání omezené. Navíc není procesním předpokladem pro řadu dalších úkonů v trestním řízení, se kterými je spojena povinnost podrobit se orgánům činným v trestním řízení. Právě tento aspekt je jedním z klíčových pro dovození povinnosti státu újmu způsobenou trestním stíháním nahrazovat. Ačkoliv Ústavní soud připustil, že samotné trestní stíhání je způsobilé vyvolat vznik nemateriální újmy, upozornil, že zásah do cti a vážnosti úzce souvisí se zkoumáním naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu. Jelikož stěžovatelka nebyla za trestný čin trestně odpovědná, soudy naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu neshledaly, ani je nikdo netvrdil. Nejedná se proto o situaci obdobnou s trestním stíháním. Za problematický Ústavní soud neshledal ani závěr obecných soudů, že odpovědnostním titulem nemůže být návrh státní zástupkyně na uložení ochranného opatření, protože není rozhodnutím.

Ústavní soud shledal, že ústavněprávní intenzity nedosahuje ani stěžovatelkou namítané nevypořádání se městského soudu s jí poukazovanou judikaturou, ačkoliv souhlasil s tím, že v odůvodnění napadeného rozhodnutí bylo vhodné tento argument vypořádat. Součástí odůvodnění nemusí být výslovné vypořádání se s každým dílčím argumentem či námitkou účastníků řízení. Postačí, pokud seznatelnost úvah soudu, jež byly relevantní pro výsledek řízení i jeho přezkoumatelnost z hlediska zákonnosti a věcné správnosti, umožňuje odůvodnění jako celek.

S ohledem na uvedené Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky zamítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Milan Hulmák. Odlišné stanovisko uplatnila soudkyně Daniela Zemanová.

III. ÚS 761/24

10. 6. 2024

Vyhověno

Šimíček Vojtěch

Odejmutí věci rozhodujícímu soudci a projednání v jiném složení senátu podle § 262 trestního řádu

K odejmutí věci rozhodujícímu soudci podle § 262 trestního řádu lze přistoupit pouze v případě vysoké míry pravděpodobnosti, že soudce nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. Pokud k odejmutí dojde z důvodu prosazení vlastního hodnocení provedených důkazů a z něho plynoucích závěrů o skutkových zjištěních, jedná se o porušení práva na zákonného soudce.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele M. S. zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 10. 6. 2024 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 3 To 54/2023-3295 ze dne 30. 10. 2023 v části výroku, již se podle § 262 trestního řádu nařizuje, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Narativní část

Městský soud stěžovatele dvakrát zprostil obžaloby. V obou případech vrchní soud z podnětu odvolání státní zástupkyně zprošťující rozsudky zrušil, vrátil věc městskému soudu k novému projednání a rozhodnutí a uložil mu doplnění dokazování, neboť v něm shledal závažné nedostatky. Městský soud následně stěžovatele zprostil obžaloby i potřetí. Vrchní soud napadeným usnesením zrušil i poslední rozsudek městského soudu v celém rozsahu, vrátil věc městskému soudu k novému rozhodnutí a navíc podle § 262 trestního řádu nařídil, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu. V ústavní stížnosti stěžovatel namítal, že vrchní soud použití § 262 trestního řádu řádně neodůvodnil a že pro takový postup ani nebyly splněny podmínky.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud připomněl, že k použití § 262 trestního řádu lze přistoupit pouze za podmínky, že je dána vysoká míra pravděpodobnosti, že v případě ponechání věci současnému soudci nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat (např. opakovaně nerespektuje závazné pokyny odvolacího soudu). Zrušující rozhodnutí vždy musí obsahovat konkrétní výhrady k rozhodnutí soudu prvního stupně. Odvolací soud může prvostupňový soud zavázat, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy.

Dostojí-li rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit a věc mu odejmout pouze z důvodu prosazení svého hodnocení provedených důkazů a z něho plynoucích závěrů o skutkových zjištěních. Postupoval by v rozporu s právem na zákonného soudce.

Odvolací soud není oprávněn měnit skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů nelze provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Je-li takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, jde o porušení principu presumpce neviny. Dle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Tempel proti České republice* odvolací soud nesmí za žádných okolností udělovat pokyny soudu prvního stupně v tom smyslu, zda by měl rozhodnout o vině či nevině obžalovaného. Tedy, nemůže založit své pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti soudců, že se soud prvního stupně neřídil závaznými pokyny, na pouhé skutečnosti, že dospěl k takovým skutkovým zjištěním a závěru o vině stěžovatele, s nimiž se odvolací soud neztotožňuje.

Po prostudování trestního spisu Ústavní soud dospěl k závěru, že z postupu a rozhodnutí městského soudu učiněných před vydáním napadeného usnesení nelze dovodit, že by městský soud nerespektoval závazný právní názor či závazné pokyny vrchního soudu, resp. že by se dopustil v řízení závažných vad a že by byl důvod k obavám, že nebude schopen věc uzavřít způsobem, který by mohl vrchní soud akceptovat.

Ze srovnání všech tří kasačních usnesení je zřejmé, že vrchní soud v nich městskému soudu vytýkal, že závěr o rozhodné skutkové okolnosti učinil na základě nekritického převzetí obhajoby stěžovatele a výpovědi svědků, u nichž však důsledně neposoudil jejich věrohodnost, za současného relativizování závaznosti listinných důkazů a bagatelizování okolností svědčících v neprospěch stěžovatele.

Z hlediska ústavní souladnosti napadené části usnesení vrchního soudu je proto klíčové, zda městský soud ve třetím zprošťujícím rozsudku vytýkané vady odstranil. Ústavní soud shledal, že se městský soud v posledním zprošťujícím rozsudku s výtkami vrchního soudu vypořádal. Nesouhlasí-li vrchní soud s jeho odůvodněním a argumenty, činí tak způsobem, jenž může být vykládán jako podsouvání názoru, že by měl městský soud při hodnocení důkazů dospět k odlišným závěrům a že vrchní soud neakceptuje jiný výsledek řízení než odsouzení stěžovatele. Takový výsledek však ve světle ustálené judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva nemůže obstát.

Ústavní soud uzavřel, že vrchní soud opakovaným naznačováním, jak by měl městský soud hodnotit některé provedené důkazy a k jakým skutkovým zjištěním by měl dospět, porušil právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Tím, že vrchní soud věc odňal za situace, v níž původní senát městského soudu reagoval na všechny konkrétní výtky a pokyny vrchního soudu a byl schopen ve věci sám rozhodnout při posouzení všech rozhodných skutkových okolností, došlo k porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Napadené usnesení vrchního soudu proto v části výroku, jímž vrchní soud městskému soudu nařídil, aby věc projednal a rozhodnul v jiném složení senátu, zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Vojtěch Šimíček. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 1368/23

5. 6. 2024

Vyhověno

Ronovská Kateřina

Odejmutí věci rozhodujícímu soudci a projednání v jiném složení senátu podle § 262 trestního řádu

Z práva na zákonného soudce vyplývá, že k odejmutí věci rozhodujícímu soudci lze přistoupit pouze v případě vysoké míry pravděpodobnosti, že soudce nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat.

Pokud soud prvního stupně v rámci hlavního líčení provede všechny důkazy v souladu se zásadou bezprostřednosti a následně je zhodnotí v odůvodnění zprošťujícího rozsudku, může odvolací soud zprošťující rozsudek zrušit pouze v případě, že skutkové závěry nejsou v souladu s výslednou důkazní situací.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele J. V. zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 5. 6. 2024 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 To 94/2022 ze dne 16. 2. 2023 pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Městský soud stěžovatele a spoluobviněného třikrát zprostil obžaloby, neboť nebylo prokázáno, že skutek spáchali. Vrchní soud ve všech případech rozhodl o zrušení prvostupňových rozsudků a vrácení věci k novému rozhodnutí. Napadeným usnesením zároveň podle § 262 trestního řádu rozhodl o přikázání věci k projednání a rozhodnutí v jiném složení senátu. Konstatoval, že městský soud nadále přehlíží argumenty významné pro rozhodnutí a vytýkané nedostatky nejen neodstranil, ale naopak prohloubil. Proto není možné očekávat, že by se stejný senát věcí řádně zabýval. Dle stěžovatele byla důvodem změny senátu snaha přimět městský soud, aby vyhověl názoru vrchního soudu o vině, ke které však dospěl, aniž by provedl jediný důkaz. Prostý nesouhlas odvolacího soudu s hodnocením důkazů provedených soudem prvního stupně nemůže být důvodem pro zvolený postup.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud připomněl, že k použití § 262 trestního řádu lze přistoupit pouze za podmínky, že je dána vysoká míra pravděpodobnosti, že v případě ponechání věci současnému soudci nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat (např. opakovaně nerespektuje závazné pokyny odvolacího soudu). Zrušující rozhodnutí vždy musí obsahovat konkrétní výhrady k rozhodnutí soudu prvního stupně. Odvolací soud může prvostupňový soud zavázat, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy.

Dostojí-li rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit a věc mu odejmout pouze z důvodu prosazení svého hodnocení provedených důkazů a z něho plynoucích závěrů o skutkových zjištěních. Postupoval by v rozporu s právem na zákonného soudce.

Odvolací soud není oprávněn měnit skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů nelze provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Je-li takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, jde o porušení principu presumpce neviny. Dle rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Tempel proti České republice* odvolací soud nesmí za žádných okolností udělovat pokyny soudu prvního stupně v tom smyslu, zda by měl rozhodnout o vině či nevině obžalovaného. Tedy, nemůže založit své pochybnosti o nezávislosti a nestrannosti soudců, že se soud prvního stupně neřídil závaznými pokyny, na pouhé skutečnosti, že dospěl k takovým skutkovým zjištěním a závěru o vině stěžovatele, s nimiž se odvolací soud neztotožňuje.

V posuzované věci Ústavní soud shledal, že vrchní soud sice městskému soudu porušení § 264 odst. 1 trestního řádu vytýkal s tím, že nerespektuje jeho právní názor, že žádného ze zrušujících usnesení však jeho právní názor není zřetelný. Ústavní soud naopak dospěl k závěru, že i když vrchní soud deklaroval, že nemůže městskému soudu ukládat, jak má rozhodnout, ze zrušujících usnesení je patrné, jaký výsledek v hodnocení důkazů očekává a že nevina stěžovatele z provedených důkazů nevyplývá. Městský soud přitom doplnil dokazování výsledkem stěžovatele i znaleckým posudkem a podrobně se zabýval výtky vrchního soudu se jeví jako nedůvodné i proto, že v prvním zrušujícím usnesení konstatoval, že městský soud provedl všechny potřebné důkazy, které mohly přispět k objasnění věci.

Tím, že vrchní soud opakovaně naznačoval, jak by měl městský soud hodnotit některé provedené důkazy a k jakým skutkovým zjištěním by měl dospět, dle Ústavního soudu překročil meze stanovené trestním řádem pro postup odvolacího soudu, a porušil tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud konstatoval, že ústavně neakceptovatelné zasahování do skutkových zjištění nalézacího soudu nelze označit za závazný právní názor ve smyslu ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu a následné nerespektování takového právního názoru ze strany nalézacího soudu nelze mít za dostatečný důvod pro přikázání věci k projednání a rozhodnutí v jiném složení senátu podle § 262 trestního řádu. Původnímu senátu městského soudu věc vrchní soud odňal za situace, kdy reagoval na všechny konkrétní výtky i pokyny vrchního soudu a byl schopen ve věci sám rozhodnout při posouzení všech rozhodných skutkových okolností. Tím došlo k porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud proto rozhodnutí vrchního soudu zrušil. S ohledem na obecnou platnost zásady *beneficia cohaesionis* i pro rozhodování Ústavního soudu zrušil napadené usnesení i vůči spoluobviněnému.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Kateřina Ronovská. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

IV. ÚS 405/24

4. 6. 2024

Vyhověno

Zamítnuto

Šimíček Vojtěch

Nerozhodnutí o nároku poškozené v adhezním řízení i přes splnění podmínek

Pokud odkáže trestní soud poškozeného s nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, byť ke stanovení výše náhrady škody není třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení (§ 229 odst. 1 trestního řádu), poruší jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 4. 6. 2024 zrušil II. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu stěžovatelky, obce X, usnesení Vrchního soudu v Olomouci usnesením ze dne 5. 12. 2023, č. j. 2 To 49/2023-1338 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve zbývající části ústavní stížnost zamítl.

Narativní část

Stěžovatelka se jako poškozená připojila s nárokem na náhradu majetkové škody k trestnímu řízení vedenému proti bývalé starostce obce (vedlejší účastnice) a dalšímu obžalovanému, kteří měli stěžovatelce trestnou činností způsobit škodu. Mezi státní zástupkyní, vedlejší účastnicí a obžalovaným byla sjednána dohoda o vině a trestu, součástí které byla i dohoda s vedlejší účastnicí na povinnosti nahradit stěžovatelce majetkovou škodu ve výši 415 896 Kč. Zmocněnec stěžovatelky s touto částí dohody o vině a trestu nesouhlasil. Krajský soud dohodu o vině a trestu za účasti zmocněnce stěžovatelky v uvedeném rozsahu schválil a se zbytkem nároku na náhradu majetkové škody odkázal stěžovatelku dle § 229 odst. 1 a 2 trestního řádu na řízení ve věcech občanskoprávních, neboť v dané věci nebyl skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy (tedy bez nutnosti provádět další dokazování prodlužující trestní řízení). Vrchní soud odvolání stěžovatelky, které směřovala pouze proti výroku o náhradě škody vůči vedlejší účastnici, zamítl. V dané věci bylo nutno provést další dokazování, návrhy na jeho provedení a doplnění však zamítl.

Stěžovatelka namítala, že důkazy založené ve spise spolehlivě prokázaly jak výši jejího nároku, tak odpovědnost vedlejší účastnice za vznik škody, a proto podmínky pro přiznání nároku na náhradu škody v adhezním řízení splnila.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

V dané věci bylo otázkou, zda byl soud oprávněn či povinen uložit vedlejší účastnici povinnost k náhradě škody nad rámec sjednané dohody o vině a trestu.

Celková výše škody sice byla součástí popisu skutku ve sjednané dohodě (a následně i ve výroku odsuzujícího rozsudku), avšak závazek nahradit způsobenou škodu byl v dohodě sjednán pouze na část z celkového stěžovatelkou uplatněného nároku.

Po poučení soudu o důsledcích uzavírané dohody vyjádřila vedlejší účastnice výslovně souhlas s popisem skutku včetně výše způsobené škody, a to bez jakékoliv výhrady. Nebylo proto zřejmé, proč za těchto okolností nebyla zbývající část škody zahrnuta již do dohody o vině a trestu, či zda byla vůbec alespoň na počátku předmětem sjednávání dohody.

Pokud jde o závěr obecných soudů o nezbytnosti provedení rozsáhlého dokazování k prokázání výše nároku stěžovatelky, Ústavní soud připomněl, že i při využití institutu dohody o vině a trestu je nutné dbát na naplnění zásady materiální pravdy. Proto i samotný obsah dohody, tedy popis skutku a právní kvalifikace, musí vycházet ze zjištěného skutkového stavu věci na základě opatřených důkazů, včetně doznání obviněného.

Dohoda, jak byla ujednána a schválena krajským soudem, musela být odrazem zafixovaného skutkového stavu, který vycházel nejen z potvrzujícího prohlášení obou obžalovaných, ale zejména z opatřených důkazů a výsledků dosavadního řízení. Pokud dostačoval takto zjištěný skutkový stav pro závěr, že se skutek stal, je trestným činem a spáchali jej vedlejší účastnice a obžalovaný, a následně i pro samotné rozhodnutí o jejich vině a trestu, pak nedává rozumný smysl, proč nemohl být obdobně (tedy rovněž bez rozsáhlého provádění týchž důkazů) zjištěn skutkový stav ve vztahu ke způsobené škodě, resp. proč takto zjištěný skutkový stav nepovažoval soud za dostačující pro přiznání náhrady škody.

Ústavní soud proto shrnul, že soud je oprávněn rozhodnout i o náhradě škody, je-li skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy (§ 314r odst. 4 ve spojení s § 228 trestního řádu), a je-li výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obviněný uznává vinným.

Postupuje-li soud v případech, kdy není dohoda o výši a způsobu náhrady škody součástí dohody o vině a trestu, a rozhoduje o náhradě škody dle § 228 trestního řádu, musí o této skutečnosti jako o jednom z důsledků schválení dohody obviněného poučit a ve vztahu k uplatněným nárokům vyslechnout. Ačkoliv se v tomto řízení dokazování neprovádí, již sama podmínka spolehlivého prokázání skutkového stavu opatřenými důkazy, možnost soudu vyslechnout obviněného či opatřit si potřebná vysvětlení (§ 314q odst. 5 trestního řádu) zjevně svědčí o nezbytnosti vyhodnocování opatřených důkazů soudem i při rozhodování o schvalování dohody o vině a trestu.

V řízení soudy dostatečným způsobem nechránily práva stěžovatelky jako osoby poškozené trestnou činností. Podmínky pro rozhodnutí o zbývajících částech nároku na náhradu škody stěžovatelky, a to v adhezním řízení před krajským soudem i řízení o odvolání před vrchním soudem, byly splněny. Ústavně excesivním hodnocením skutkového stavu a způsobem interpretace a aplikace podústavního práva porušily soudy ústavně zaručené základní právo stěžovatelky na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud proto stížnosti vyhověl a usnesení vrchního soudu zrušil. Ve vztahu k rozhodnutí krajského soudu ústavní stížnost zamítl.

Soudcem zpravodajem v dané věci byl Vojtěch Šimíček. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

II. ÚS 1274/24

24. 6. 2024

Vyhověno

Šámal Pavel

Navrácení lhůty pro podání stížnosti v trestní věci týkající se osobní svobody

Pokud odvolací soud nevyhoví žádosti obviněného o navrácení lhůty podle § 61 odst. 1, 3 trestního řádu k podání stížnosti proti usnesení soudu prvního stupně o vykonání dříve uloženého trestu odnětí svobody za stavu, kdy podle skutkových zjištění nelze vyloučit, že obviněnému nebylo usnesení okresního soudu doručeno do vlastních rukou, poruší jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 24. 6. 2024 zrušil II. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu stěžovatele V. Š. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. dubna 2024 č. j. 11 Nt 502/2024-112 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Okresní soud rozhodl usnesením ze dne 6. 2. 2024, že stěžovatel vykoná zbytek trestu osmiměsíčního odnětí svobody. Stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení krajský soud usnesením ze dne 7. 3. 2024 zamítl jako opožděně podanou, jelikož doručeno mu bylo podle informací soudu 21. 2. 2024 a lhůta tří dnů k podání stížnosti uplynula 26. 2. 2024.

Stěžovatel podáním doručeným krajskému soudu dne 9. 4. 2024 požádal o navrácení lhůty k podání stížnosti s odůvodněním, že usnesení okresního soudu vyzvedl na poště jeho otec, který má stejné jméno a příjmení, a že písemnost si od otce vyzvedl až poté, co lhůta k podání stížnosti uplynula. Krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením rozhodl, že podle § 61 odst. 1 trestního řádu a contrario se žádost stěžovatele o navrácení lhůty k podání stížnosti nepovoluje.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že s ohledem na výše uvedenou situaci, kterou nezavinil, šlo o důležitý důvod k povolení navrácení lhůty.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud konstatoval, že veřejné zasedání okresního soudu ze dne 6. 2. 2024 se konalo v nepřítomnosti stěžovatele, počátek běhu lhůty pro podání stížnosti proti předmětnému usnesení se proto odvíjel až od doručení jeho opisu. Obviněnému je tím umožněno, aby se mohl vymezit proti důvodům rozhodnutí soudu prvního stupně podrobně obsaženým až v písemném vyhotovení jeho usnesení, zvláště pokud se rozhoduje o jeho osobní svobodě.

Z dodejky vyplynulo, že usnesení okresního soudu bylo dne 21. 2. 2024 doručeno osobě jménem V. Š.

Porovnáním podpisů stěžovatele a jeho otce, který má totožné jméno a příjmení jako stěžovatel, Ústavní soud dospěl k závěru, že tvrzení stěžovatele, že zásilku nepřevzal on, nýbrž jeho otec, a že mu byla předána až po uplynutí lhůty k podání stížnosti, nelze na základě učiněných skutkových zjištění vyloučit. Svědčí o tom např. podpisy stěžovatele na žádosti o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ze dne 18. 9. 2020 či podpis otce stěžovatele na připojení k žádosti o podmíněné propuštění ze dne 19. 8. 2020. Danou skutečnost potvrdil i otec stěžovatele úředně ověřeným čestným prohlášením, kterým stvrdil, že předmětnou zásilku dne 21. 2. 2024 osobně převzal.

Pokud se soudům v dalším řízení nepodaří vyvrátit tvrzení stěžovatele, že předmětnou zásilku určenou do vlastních rukou stěžovatele převzal jeho otec, nikoli on sám, bude třeba postupovat v souladu s pravidlem v pochybnostech ve prospěch stěžovatele vyplývajícím ze zásady presumpce neviny a vyhovět jeho žádosti o navrácení lhůty k podání stížnosti proti usnesení okresního soudu ze dne 6. 2. 2024. Dosud zjištěné skutečnosti totiž nasvědčují tomu, že stěžovateli nebyl opis usnesení okresního soudu ze dne 6. 2. 2024, proti kterému je oprávněn podat opravný prostředek, řádně doručen do vlastních rukou dle § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

Krajský soud svým závěrem, že z dodejky usnesení okresního soudu vyplývá, že adresátem byl stěžovatel a že jeho otec neměl zásilku určenou do vlastních rukou stěžovatele převzít, přenesl důsledky nesprávného postupu pošty a otce stěžovatele na samotného stěžovatele. Navíc se vůbec nezabýval § 61 odst. 3 trestního řádu, podle kterého se § 61 odst. 1, 2 trestního řádu užije i tehdy, ukáže-li se, že lhůta k podání opravného prostředku, který byl zamítnut jako opožděný, zmeškána nebyla.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Ústavní soud vázán petitem ústavní stížnosti (nenavrhujícího zrušení usnesení krajského soudu ze dne 7. 3. 2024) a z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí pro porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny zrušil.

Soudcem zpravodajem v dané věci byl Pavel Šámal. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 720/23

5. 6. 2024

Zamítnuto

Ronovská Kateřina

Ústavní souladnost trestního řízení vedoucího k trestu odnětí svobody na doživotí

Jen soud výsledně rozhoduje o tom, zda je obžalovaný schopen účastnit se jednání. Lékařská zpráva je pouze podkladem k rozhodnutí.

Z hlediska práva na soudní ochranu je přednější zájem na řádném a odborném rozhodnutí než trvání na striktním oddělení agendy hlavního pracoviště soudu a jeho pobočky, pokud není v rozvrhu práce stanoveno jinak.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 5. 6. 2024 zamítl III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy návrh stěžovatele P. N. na zrušení rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 29 T1/2011-8032 ze dne 5. 2. 2021, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci č. j. 1 To 56/2021-8253 ze dne 9. 12. 2021 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 568/2022-8617 ze dne 6. 12. 2022.

Narativní část

Proti stěžovateli bylo vedeno trestní řízení pro trestný čin dvojité vraždy svých příbuzných. Nalézací i odvolací soud ve stěžovatelově věci rozhodovaly opakovaně – nejprve krajský soud jako soud prvního stupně stěžovatele obžaloby zprostil, z podnětu odvolání státní zástupkyně a stěžovatele vrchní soud tento rozsudek zrušil. Krajský soud stěžovatele obžaloby opět zprostil, z podnětu odvolání státní zástupkyně a stěžovatele vrchní soud znovu rozsudek krajského soudu zrušil. Krajský soud do třetice stěžovatele obžaloby zprostil, i tento rozsudek však vrchní soud zrušil a věc opět vrátil soudu prvního stupně k novému projednání s tím, že současně nařídil, aby věc projednal a rozhodnul v jiném složení senátu.

Následně krajský soud stěžovatele napadeným rozsudkem odsoudil za vraždu. Za tento trestný čin a za sbíhající se přípravu zločinu vraždy byl odsouzen k výjimečnému souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvaceti pěti let. Napadeným rozsudkem vrchní soud nově rozhodl tak, že se stěžovateli za uvedené trestné činy ukládá výjimečný souhrnný trest odnětí svobody na doživotí, pro jehož výkon byl zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Nejvyšší soud napadeným usnesením stěžovatelovo dovolání odmítl.

Stěžovatel namítal, že odvolací soud zasáhl do jeho práva na obhajobu, soudy obou stupňů porušily stěžovatelovo právo hájit se prostřednictvím obhájce, odvolací soud zasáhl do práva na zákonného soudce, orgány činné v trestním řízení zasáhly do stěžovatelovy domovní svobody, byl mu uložen krutý a nelidský trest a soudy postupovaly v rozporu se zásadou rovného zacházení a zákazem diskriminace.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud v první řadě posuzoval stěžovatelem namítané nerespektování jeho práva na obhajobu a práva na projednání věci v jeho přítomnosti. Stěžovatel namítal, že v řízení nebyl řádně zastoupen a četnými podáními žádal krajský soud o zproštění obhajoby ustanoveného obhájce z důvodu narušení důvěry mezi nimi. Ústavní soud shrnul, že obecné soudy se s námitkami vypořádaly a nezjistily okolnosti, které by bylo možné hodnotit jako důležité pro zproštění obhajování. Obecné soudy vysvětlily, proč k daným závěrům dospěly. Ve vedení obhajoby neshledaly vady, naopak označily práci obhájce za nadstandardní. Ústavní soud proto stěžovatelově námitce porušení článku 40 Listiny nepřisvědčil.

Ústavní soud se ztotožnil se závěrem Nejvyššího soudu, že vrchní soud nepochybil, pokud návrhy obviněného na vyžádání si lékařských zpráv a jeho požadavek na odročení veřejného zasedání neakceptoval a veřejné zasedání konal. Bylo totiž na stěžovateli, aby soudu doložil takové důvody, ze kterých plynula jeho objektivní neschopnost účastnit se jednání soudu. Ze závěrů lékařských zpráv s nařízením klidového režimu nicméně neplyne, že by obviněný nebyl schopen osobní účasti u veřejného zasedání. Především však Ústavní soud odkázal na svou předchozí judikaturu, že o tom, zda je obžalovaný schopen se účastnit jednání, rozhoduje vždy soud a lékařská zpráva je pouhým podkladem k takovému rozhodnutí. Ani skutečnost, že obžalovaný předloží lékařskou zprávu se závěrem, že není schopen účasti na jednání, sama o sobě nemusí vést k závěru o neschopnosti jeho účasti. Stěžovatelovu účast na jednání navíc soud zajistil přes videokonferenční zařízení za přítomnosti jeho obhájce, stěžovatel při něm byl aktivní, jednání nebylo zatíženo zhoršenou kvalitou přenosu zvuku či obrazu a stěžovatel měl možnost k průběhu jednání pokládat otázky a uplatnit námitky. Stěžovatelovy námitky na porušení práva na projednání věci v jeho přítomnosti ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 38 odst. 2 Listiny tak před Ústavním soudem neobstály.

K tvrzenému porušení práva na zákonného soudce Ústavní soud uvedl, že jako garanci proti možné svévoli při přidělování soudní agendy lze označit i pravidla obsažená v rozvrhu práce soudů, která stanoví obsazení soudu transparentním a předvídatelným způsobem a obsahují záruky proti případnému zneužití. Nelze souhlasit s výkladem stěžovatele, dle kterého mělo dojít k výměně jednoho z přísedících, když z rozhodnutí vrchního soudu plyne, že ve věci má rozhodnout senát, který má jiné složení. K dodržení tohoto pokynu vrchního soudu došlo, když rozhodoval jiný senát krajského soudu. Protože nebylo možné stěžovateloivu věc přidělit žádnému ze zbývajících senátů pobočky krajského soudu, byla předána hlavnímu pracovišti krajského soudu s přidělením v souladu s rozvrhem práce tohoto soudu podle pořadí nápadu.

Dle Ústavního soudu je podstatné, že krajský soud a jeho pobočka tvoří de iure pouze jeden krajský soud, předání proto bylo s ohledem na vyloučení soudců či jiné zákonem předpokládané důvody namístě. Pokud krajský soud v rozvrhu práce nestanoví jinak, z hlediska práva na soudní ochranu je namístě upřednostnit zájem na řádném a odborném rozhodnutí prvostupňové trestní věci specializovaným senátem krajského soudu, než trvat na striktním oddělení agendy hlavního pracoviště krajského soudu a jeho pobočky. Porušením práva na zákonného soudce není, pokud jsou přísedící pro konkrétní oddělení vybíráni ze jmenného seznamu, obsaženého v příslušném rozvrhu práce či v jeho příloze, který je veřejnosti přístupný. Pro Ústavní soud bylo zásadní, že stěžovatelova věc byla po závazném pokynu soudu ke změně ve složení senátu přidělena soudci u místně příslušného soudu, aniž takový postup vyžadoval individuální zásah soudního funkcionáře. Proto není možno hovořit o „manipulaci“ se stěžovatelovou věcí. Právo stěžovatele na zákonného soudce tak v dané věci porušeno nebylo.

K ostatním námitkám, které se týkaly důkazního řízení a postupu orgánů činných v trestním řízení, Ústavní soud uvedl, že se s nimi již vypořádal Nejvyšší soud, a s jeho závěry se ztotožnil. Odkázal na svou předchozí judikaturu a varoval před nadměrným formalizováním počáteční etapy vyšetřování, kde je naopak nutné rychlé provádění neodkladných úkonů.

Ústavní soud neshledal ani namítané nedodržení zásad ukládání trestu. Délka trestního řízení se nemohla promítnout do snížení délky trestu odnětí svobody zejména s ohledem na to, že stěžovatel již v průběhu trestního řízení připravoval další trestný čin vraždy. Nejvyššímu soudu přisvědčil v tom, že v případě nejzávažnějších trestných činů by neuložení výjimečného trestu odnětí svobody na doživotí jen z důvodu porušení práva obviněného na projednání věci v přiměřené lhůtě z povahy věci přicházelo v úvahu jen ve výjimečných případech. Zdůraznil, že výše uvedené nutně nebrání přiznání satisfakce za danou újmu v penězích podle zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti státu za škodu, které je zaručeno čl. 36 odst. 3 Listiny.

S ohledem na uvedené Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Kateřina Ronovská. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 357/24

19. 6. 2024

Vyhověno

Křestánová Veronika

Povinnost soudu respektovat při výkladu právního jednání (smlouvy o dílo) projev vůle smluvních stran

Odepře-li orgán státní moci formalistickým výkladem norem podústavního práva autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat, dopustí se porušení čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 19. 6. 2024 zrušil I. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy na návrh stěžovatelů 1. Ing. Tomáše Gerlinga, 2. MVDr. Natalii Gerling, 3. Jana Zahradky, 4. Michaely Kudějové, 5. Lukáše Michla, 6. Daniely Michlové a 7. obce X usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2023 č. j. 33 Cdo 2611/2023-387 a rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 15. 3. 2023 č. j. 26 Co 133/2022-344, a to pro rozpor s čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy.

Narativní část

Stěžovatelé se v řízení před obecnými soudy domáhali určení, že sedmá stěžovatelka (obec) je vlastníkem konkrétně vymezené kanalizace. V řízení byl rozhodný výklad smlouvy o dílo, která byla uzavřena mezi zhotovitelem (obchodní společností) a objednateli (stěžovateli 1. až 6., resp. jejich právními předchůdci, a dalšími osobami); obec stranou smlouvy nebyla. Ve smlouvě o dílo si strany rovněž ujednaly, že „[n]ásledně bude dílo zhotovitelem předáno do majetku obce X“. Okresní soud žalobě vyhověl a určil, že obec je vlastníkem kanalizace. Obsah smlouvy o dílo vyložil tak, že s přihlédnutím k předchozím událostem bylo třeba dovodit, že objednatelé, kteří výstavbu financovali, se vzdali svého vlastnického práva ve prospěch obce, k níž proto bylo nutno přistupovat jako k jakémusi „*quasi objednateli*“.

Krajský soud napadeným rozsudkem změnil rozsudek okresního soudu tak, že žalobu zamítl. Na rozdíl od okresního soudu dospěl k závěru, že vlastnické právo nabyli objednatelé, nikoliv obec, která nebyla stranou smlouvy. Ačkoliv byl zřejmý záměr smluvních stran převést vlastnické právo na obec, mohlo se tak stát až následně další smlouvou, k čemuž však nedošlo. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatelů odmítl pro nepřipustnost.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud rekapituloval obecná východiska týkající se ústavních požadavků na výklad právního jednání, podle nichž je nutno v prvé řadě zohlednit, že účastníci

smluvních vztahů jsou často právní laici, a text smlouvy je proto třeba považovat spíše za „prvotní přiblížení se k významu smlouvy, který si chtěli svým jednáním stanovit“, jelikož nezdědka nastávají situace, kdy doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Je-li přitom ze skutkových zjištění zřejmé, že vůle stran (shodně) směřuje k jinému významu, má tato vůle přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy.

V posuzované věci bylo možné jednání smluvních stran a doslovný text smlouvy o dílo vyložit dvěma způsoby – strany mohly mít zájem vytvořit dílo, k jehož předmětu měli nabýt vlastnické právo objednatelé s tím, že ti je pak měli darovat či jinak převést na obec. Stejně tak však mohlo jít o smlouvu ve prospěch třetího, na jejímž základě se objednatelé vůbec nestali vlastníky předmětu díla, ale měla se jí stát přímo sama obec.

Krajský soud se přiklonil k prvnímu zmíněnému výkladu, který však podle Ústavního soudu nebyl v souladu se skutkovými zjištěními okresního soudu, které svědčily ve prospěch závěru, že vůlí smluvních stran bylo, aby objednatelé vůbec vlastnické právo nenabyli a aby se vlastníkem stala rovnou obec. Tomu v řízení odpovídala i tvrzení smluvních stran. Krajský soud na základě zvoleného výkladu smlouvě přiznal význam, který s ní v průběhu řízení nespojovala ani jedna ze stran sporu. Pochybení se pak dopustil i Nejvyšší soud, který měl postup krajského soudu korigovat, což neučinil.

Z uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení práv stěžovatelů na soudní ochranu ve spojení s právem jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, není-li takové jednání zákonem výslovně zakázáno. Ústavní stížnosti proto vyhověl a tato rozhodnutí zrušil.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Krajskému soudu zároveň uložil, aby se v dalším řízení zabýval tím, zda lze zjištěnou vůli stran právně kvalifikovat tak, že obec byla třetí osobou, v jejíž prospěch byla smlouva uzavřena a jíž mělo rovnou vzniknout vlastnické právo k předmětu smlouvy, či nikoliv.

Soudkyní zpravodajkou v dané věci byla Veronika Křesťanová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

II. ÚS 288/23

19. 6. 2024

Vyhověno

Uhlíř David

Odpovědnost zaměstnavatele za protiprávní čin zaměstnance vůči spotřebiteli

Pokud soud aplikuje při rozhodování o odpovědnosti zaměstnavatele za protiprávní čin zaměstnance, kterého se dopustil při plnění pracovních úkolů vůči spotřebiteli, konstrukci excessu zaměstnance, která se váže k § 167 občanského zákoníku, poruší tím ústavně zaručená práva poškozeného spotřebitele na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 19. 6. 2024 zrušil IV. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu stěžovatelky E. H. usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1629/2022-294 ze dne 24. 11. 2022 a rozsudek Krajského soudu v Ostravě č. j. 57 Co 63/2021-229 ze dne 22. 9. 2021 pro rozpor s čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Stěžovatelka byla poškozenou v trestním řízení, v němž soud shledal obviněného vinným trestným činem podvodu. Toho se dopustil jako zaměstnanec České pošty, když dal stěžovatelce při uzavření komisionářské smlouvy o obstarání investic do cenných papírů fondů ČSOB podepsat listinu s žádostí o zpětný odkup. Na tuto však doplnil svůj soukromý účet, kam mu následně ČSOB vyplatila peněžní prostředky. Okresní soud obviněnému mimo jiné uložil povinnost nahradit poškozeným způsobenou škodu, stěžovatelce částku ve výši 294 549,46 Kč. Obviněný nicméně uhradil pouze nepatrnou část škody. Stěžovatelka se proto domáhala náhrady škody žalobou proti České poště a ČSOB.

Okresní soud České poště mimo jiné uložil uhradit stěžovatelce částku 294 549,46 Kč se zákonným úrokem z prodlení. Pokud zaměstnanec doplnil na žádost o zpětném odkupu cenných papírů svůj účet, a to bez vědomí stěžovatelky a proti její vůli, dopustil se protiprávního jednání v rámci plnění svých pracovních povinností a zaměstnavatel za takto způsobenou škodu odpovídá. V případě žaloby vůči ČSOB soud veškeré nároky zamítl, neboť žádné pochybení na straně banky neshledal. Krajský soud však žalobu na zaplacení předmětné částky zamítl, neboť obviněný jako zaměstnanec svým protiprávním jednáním sledoval výlučně svůj zájem, a proto jeho jednání soud posoudil jako exces, za který zaměstnavatel neodpovídá. Nejvyšší soud stěžovatelčino dovolání odmítl.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti především namítala, že krajský soud a Nejvyšší soud porušily její právo na ochranu vlastnictví tím, že v její věci aplikovaly judikatorně vymezený koncept excessu zaměstnance, přestože stěžovatelka jednala v postavení spotřebitele a obě žalované v postavení podnikatelů.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Podstata věci spočívala zejména v posouzení, zda odpovědnost za škodu vzniklou protiprávním jednáním zaměstnance nese právnická osoba v postavení zaměstnavatele, pokud je poškozeným spotřebitel, a to i v případě, kdy se zaměstnanec protiprávním jednáním dopustil trestného činu, kterým sledoval pouze vlastní zájmy.

Ústavní soud uvedl, že při rozhodování o odpovědnosti zaměstnavatele za protiprávní čin zaměstnance, kterého se dopustil při plnění pracovních úkolů vůči spotřebiteli, je třeba při výkladu § 167 občanského zákoníku důsledně zohlednit postavení spotřebitele jako slabší smluvní strany a zvolit takový výklad zákonného ustanovení, který je pro spotřebitele nejpříznivější.

Judikaturou vymezenou konstrukci excessu zaměstnance, která se váže k § 167 občanského zákoníku, nelze aplikovat v případě, že je stranou smlouvy spotřebitel, pokud se zaměstnanec dopustí protiprávního činu při plnění pracovních úkolů. Judikatorní konstrukce excessu totiž zprošťuje zaměstnavatele odpovědnosti za škodu způsobenou zaměstnancem protiprávním činem nad rámec zákonné úpravy a je v rozporu s ústavněprávním principem ochrany spotřebitele.

Při posuzování odpovědnosti zaměstnavatele za protiprávní jednání zaměstnance je dle Ústavního soudu nutné zohlednit také hledisko, s kým primárně spotřebitel jednal a komu primárně důvěřoval. V daném případě si stěžovatelka vybrala Českou poštu a konkrétní zaměstnanec, který se trestného činu dopustil, jí byl Českou poštou přidělen.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Ústavní soud uzavřel, že pokud soudy v případě stěžovatelky jakožto poškozené spotřebitelky aplikovaly konstrukci excesu, porušily její ústavně zaručená práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl David Uhlíř. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 837/24

20. 6. 2024

Vyhověno

Křestánová Veronika

Právo na přiměřeně vysoké finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu jako součást ústavní ochrany soukromého a rodinného života

Součástí ústavní ochrany soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod je rovněž právo na přiměřeně vysoké finanční zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše musí dostatečně odrážet intenzitu zásahu do uvedených práv.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 20. 6. 2024 zrušil I. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy na návrh stěžovatele R. H. usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 3751/2023-306 ze dne 11. ledna 2024, rozsudek Krajského soudu v Praze č. j. 25 Co 120/2021-253 ze dne 21. července 2021 v rozsahu, kterým bylo potvrzeno zamítnutí žaloby co do částky 3 600 000 Kč s úrokem z prodlení z této částky ve výši 7,5 % ročně od 6. prosince 2012 do zaplacení, a rozsudek Okresního soudu Praha-východ č. j. 36 C 33/2018-209 ze dne 15. ledna 2021 v rozsahu, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatele co do zaplacení částky 3 600 000 Kč s úrokem z prodlení z této částky ve výši 7,5 % ročně od 6. prosince 2012 do zaplacení, a to pro jejich rozpor s čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny. S ohledem na akcesorickou povahu nákladových výroků rozsudků krajského soudu a okresního soudu přistoupil i k jejich zrušení.

Narativní část

Stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal náhrady nemajetkové újmy, která mu vznikla úmrtím rodičů při dopravní nehodě způsobené řidičem v roce 2012. Stěžovatel trpí duševní poruchou a je invalidní ve třetím stupni; zemřelí rodiče o něho pečovali a byl na jejich péči závislý. Současně se stěžovatelem se náhrady domáhala i jeho sestra s rodinou (dcerami a manželem), přičemž řízení o stěžovatelově nároku soud vyloučil k samostatnému projednání a rozhodnutí. Po mnoha přepočtech se stěžovateli v soudním řízení nakonec dostalo celkově částky 880 000 Kč (z toho 480 000 Kč podle § 444 odst. 3 dřívějšího občanského zákoníku, a 400 000 Kč nad rámec tohoto ustanovení). Jeho sestra obdržela 1 517 294 Kč, každá z jejích dcer 880 000 Kč a její manžel 480 000 Kč.

Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména namítal, že mu soudy přiznaly nepřiměřeně nízké odškodnění, které nezohledňuje specifické okolnosti věci (úmrtí obou rodičů, stěžovatelův nepříznivý zdravotní stav a jeho velmi nízké příjmy) ani judikaturu Nejvyššího soudu.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Základním principem odškodňování újmy na osobnostních právech je posouzení všech okolností věci a přiznání co nejvíce srovnatelných částek za objektivně podobné újmy. Okolnostmi na straně poškozeného mohou být zejména a) intenzita vztahu žalobce se zemřelým, b) věk zemřelého a pozůstalých, c) otázka hmotné závislosti pozůstalého na usmrčené osobě, d) případné poskytnutí jiné satisfakce. Okolnostmi na straně původce zásahu jsou a) postoj žalovaného (lítost, náhrada škody, omluva aj.), b) dopad události do duševní sféry původce – fyzické osoby, c) jeho majetkové poměry a d) míra zavinění, popř. míra spoluzavinění usmrčené osoby. Obecné soudy mají široký prostor uvážení, který musí použít tak, aby ve výsledku dostály požadavkům spravedlivého rozhodnutí.

Ústavní soud shledal pochybení již v úvaze okresního soudu, která se týkala dvacetinásobku průměrné měsíční mzdy v roce 2011, v jejímž důsledku (navíc nesprávným zahrnutím pouze jedné zemřelé osoby) se stěžovateli nedostalo ani standardní výše odškodnění. Konkrétní okolnosti věci navíc svědčily pro jeho přiznání ve výši nadstandardní.

Ústavní soud rekapituloval, že okresní i krajský soud ve věci stěžovatele rozhodovaly pod vlivem dřívějšího rozhodnutí krajského soudu, které se týkalo stěžovatelovy sestry a jejích rodinných příslušníků, podle něhož uvedeným osobám nesvědčily žádné mimořádné okolnosti pro zvýšení náhrady újmy. Nejvyšší soud se však s tímto názorem neztotožnil a jeho rozhodnutí krajského soudu zrušil. Krajský soud návazně na to sestře a jejím dcerám přiznal další odškodnění. Ačkoliv soudům nemohlo jít k tíži, že ve stěžovatelově věci postupovaly podle posléze zrušeného rozhodnutí krajského soudu týkajícího se jeho sestry a její rodiny, nic to nemohlo změnit na závěru, že jejich rozhodnutí z ústavněprávního hlediska neobstála.

Nejvyšší soud ve věci stěžovatele ani v jednom ze svých rozhodnutí (jeho v pořadí první rozhodnutí Ústavní soud zrušil nálezem sp. zn. II. ÚS 1224/23) přesvědčivě neodůvodnil, proč podle něho rozhodnutí nižších soudů byla správná, když sám zároveň v řízení o nároku stěžovatelovy sestry obdobné závěry krajského soudu odmítl.

Ústavní soud nemínil zpochybňovat individualizaci přiznávání náhrad nemajetkové újmy a tím volnou úvahu obecných soudů. Při posuzování výše nároků přiznaných dvěma sourozencům na základě stejné škodní události, bez podstatných odlišností a na základě totožné prejudikatury však tak významný rozdíl mezi výslednými částkami odškodnění vytvářel extrémní nepoměr, který byl v rozporu s požadavky na spravedlivé rozhodnutí.

Stěžovateli soudy přiznaly v souvislosti s úmrtím jeho rodičů o 600 000 Kč méně než jeho sestře, přičemž vedle ní odškodnily v řádu set tisíc korun i její dcery a manžela, kteří všichni sdílejí společnou domácnost. Skutková zjištění soudů takový zásadní rozdíl v přiznaných částkách v neprospěch stěžovatele neodůvodňovala. Bylo-li z nich možno dovodit, že se má někomu dostat vyššího odškodnění, pak to byl právě stěžovatel, který s rodiči žil a byl závislý na jejich péči.

Z uvedených důvodů Ústavní soud uzavřel, že soudy porušily stěžovatelova práva na soudní ochranu a ochranu soukromého a rodinného života; ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí ve vymezeném rozsahu zrušil. Ke zrušení nákladových výroků přistoupil už jen pro jejich akcesorický vztah k rušeným výrokům o věci samé, doplnil však zároveň, že skutkové okolnosti věci svědčily pro vznik práva stěžovatele na plnou náhradu nákladů řízení.

Soudkyní zpravodajkou v dané věci byla Veronika Křesťanová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 600/24

12. 6. 2024

Vyhověno

Odmítnuto pro nepřípustnost

Lichovník Tomáš

Náležité odůvodnění nákladového výroku odvolacím soudem

Jestliže odvolací soud náležitě nevypořádá argumentaci obsaženou v odvolání a ve vyjádření protistrany k němu, postupuje v rozporu s právem na soudní ochranu zaručenou v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. To platí tím spíše, pokud ve stejné věci rozhoduje podruhé a své původní rozhodnutí mění.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele Mgr. Martina Círa zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 12. 6. 2024 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 6 Cmo 235/2021-233 ze dne 7. 12. 2023 pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. V části směřující proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 6 Cm 75/2010-173 ze dne 18. 6. 2021 ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost.

Narativní část

Stěžovatel se před obecnými soudy domáhal náhrady nákladů řízení ve výši přesahující 100 000 Kč. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací mu nejprve vyhověl. Jeho rozhodnutí nicméně Ústavní soud pro porušení procesních práv vedlejší účastnice zrušil. V následném rozhodnutí již odvolací soud stěžovateli nevyhověl. Ztotožnil se se závěrem městského soudu, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů zastaveného řízení. Žádnému z účastníků nepřiznal ani náhradu nákladů odvolacího řízení. Stručně zrekapituloval argumentaci stěžovatele i vedlejší účastnice a uzavřel, že nalézací soud postupoval správně. Stěžovatel v ústavní stížnosti označil rozhodnutí odvolacího soudu za překvapivé. Dle jeho názoru nedostatečně odůvodňuje změnu výroku a dostatečně se nevypořádává s argumentací stěžovatele v odvolání.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud připomněl, že jedním ze základních pilířů spravedlivého procesu je požadavek na řádné odůvodnění soudních rozhodnutí. Rozsah, v jakém se povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí aplikuje, může být různý podle povahy rozhodnutí a musí být stanoven s ohledem na konkrétní okolnosti případu. Ve výsledku však musí být soudní rozhodnutí srozumitelná, logická a přezkoumatelná.

V posuzovaném případě Ústavní soud shledal, že argumentace vrchního soudu požadavky na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí nesplňuje. V prvním rozhodnutí odvolací soud zohlednil situaci stěžovatele, aplikoval na ni příslušné ustanovení občanského soudního řádu a náklady řízení mu přiznal.

V napadeném usnesení je výrok opačný, přičemž vrchní soud pouze stručně odkázal na prvostupňové usnesení. Překvapivě se ale nijak nevypořádal se svým vlastním předchozím odlišným právním názorem a ani s argumentací stěžovatele v odvolání. Dle Ústavního soudu odvolací soud podmínku, že je třeba v podobných sporech vždy zkoumat, která ze stran (ne)zavinila zastavení řízení, naplnil ve vztahu ke stěžovateli jen v prvním ze svých rozhodnutí.

Ústavní soud dále uvedl, že byť je výsledný výrok příznivý pro vedlejší účastnici, odůvodnění neobstojí ani ve vztahu k jejímu pohledu na spor. K obratu právního názoru odvolacího soudu mohlo potenciálně přispět doplnění předtím chybějícího vyjádření vedlejší účastnice k odvolání. Jenže ač rekapitulační část napadeného usnesení důvody nesouhlasu vedlejší účastnice s odvolacími argumenty stěžovatele v jedné větě přibližuje, nosná část odůvodnění s nimi nepracuje. Prvostupňové rozhodnutí, na které vrchní soud odkazuje, logicky skutkový i procesní vývoj po vydání rozhodnutí opomíjí. Dle Ústavního soudu tak vrchní soud argumentaci vedlejší účastnice pravděpodobně převzal jen zprostředkovaně z některých jí učiněných úkonů po vydání původního rozhodnutí či z rekapitulace ve zrušujícím nálezu. Přestože se zmíněná skutečnost základních práv stěžovatele nijak nedotýká, je zjevné, že přístup odvolacího soudu nevykazuje znaky snahy o nápravu pochybení vedoucího k předchozímu kasačnímu zásahu Ústavního soudu.

Situace v dané věci je absurdní tím, že oba zásahy Ústavního soudu se vyzimily jen proti procesním pochybením vrchního soudu, tj. věcnou podstatou sporu se zohledněním argumentace obou stran se odvolací soud dosud nezabýval. Ten nyní musí posoudit rozhodné skutkové a právní okolnosti, včetně vypořádání odvolacích tvrzení stěžovatele a vyjádření vedlejší účastnice. Své závěry musí podpořit srozumitelným a logickým odůvodněním.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

S ohledem na uvedené Ústavní soud uzavřel, že vrchní soud svým postupem porušil právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a jeho rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Tomáš Lichovník. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

II. ÚS 502/24

5. 6. 2024

Vyhověno

Procesní – odložení vykonatelnosti

Svatoň Jan

Odmítnutí dovolání pro nepřipustnost bez naplnění důvodu nepřipustnosti

Pokud dovolací soud odmítne dovolání pro nepřipustnost podle § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, aniž by byl důvod nepřipustnosti naplněn, poruší tím ústavně zaručené základní právo dovolatele na soudní ochranu a přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nálezem ze dne 5. 6. 2024 zrušil II. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu stěžovatelky Soni Bednářové usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 2023 č. j. 26 Cdo 945/2023-448 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Návrh na odklad vykonatelnosti výroku I usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 2023 č. j. 26 Cdo 945/2023-448 zamítl.

Narativní část

Stěžovatelka se žalobou u obecných soudů domáhala na bytovém družstvu jako vedlejší účastníci vydání bezdůvodného obohacení 51 555 Kč, která měla představovat splátky úvěru zaplacené v platbách nájemného, a dále 253 846 Kč za zhodnocení bytu ve vlastnictví vedlejší účastnice jí provedenou rekonstrukcí. Pro posuzovanou věc bylo důležité, že Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu odmítl dovolání (výrok I) s tím, že proti rozhodnutí ve věci samé není přípustné podle § 237 o. s. ř. a proti rozhodnutí o nákladech řízení podle § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Dále rozhodl, že žádná z účastnic nemá právo na náhradu dovolacího řízení (výrok II).

Stěžovatelka v ústavní stížnosti Nejvyššímu soudu vytýkala (mimo jiné) vadný procesní postup, spočívající v tom, že dovolání odmítl z důvodu nepřipustnosti dle § 237 o. s. ř., aniž by však jeho přípustnost zkoumal ve vztahu k otázce, kterou mu v dovolání předestřela, tedy zda „přechází souhlas pronajímatele se stavebními úpravami družstevního bytu na právního nástupce nájemce jakožto právo spojené s nájmem bytu dle § 736 odst. 2 zákona o obchodních korporacích“, což zdůvodnil tím, že tato otázka není pro řešení této věci podstatná.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Stěžovatelka v dovolání namítla nesprávné právní posouzení výše uvedené otázky hmotného práva a v souvislosti s tím rovněž uvedla, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., tedy že otázka nebyla v rozhodování dovolacího soudu vyřešena.

Argumentovala, že ji odvolací soud neposoudil odlišně od rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 449/2003, protože na posuzovanou věc dopadá jiná právní úprava a jsou zde i odlišné skutkové okolnosti.

Podle Nejvyššího soudu však řešení dané otázky nebylo pro posouzení věci podstatné, protože nároky v souvislosti se zhodnocením bytu nemůže vůči vedlejší účastnici uplatňovat stěžovatelka, ale nájemkyně bytu.

Ústavní soud připomněl, že netrpí-li dovolání vadou, dovolací soud, vázán důvody uvedenými v dovolání (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), v první řadě posuzuje, zda dovolání je – s ohledem na kritéria stanovená mj. v § 237 o. s. ř. – přípustné. Nejvyšší soud však podle těchto procesních pravidel nepostupoval. Stěžovatelka námitku nesprávného právního posouzení otázky pasivní věcné legitimace v dovolání nevznesla, a ani vznést nemohla, neboť rozhodnutí odvolacího soudu na vyřešení dané otázky hmotného práva nezáviselo; naopak soudy nižších stupňů považovaly vedlejší účastnici za pasivně legitimovanou.

Ač tedy Nejvyšší soud deklaroval, že dovolání není ve smyslu § 237 o. s. ř. přípustné, odmítl je proto, že rozhodnutí odvolacího soudu ob stojí z jiného právního důvodu, než na kterém své rozhodnutí založil odvolací soud i soud prvního stupně. Nejvyšší soud tedy vykročil z důvodů uvedených v dovolání a jeho přípustnost nezkoumal ve vztahu k otázce hmotného práva, kterou stěžovatelka sama formulovala. Nejvyšší soud odmítl dovolání pro nepřipustnost, aniž by byl důvod nepřipustnosti naplněn.

Stěžovatelka svou argumentaci ohledně existence pasivní věcné legitimace, kterou nelze označit *prima facie* za nepřiléhavou, mohla uplatnit až v ústavní stížnosti. Nejvyšší soud tak stěžovatelce upřel účinnou možnost v daném soudním řízení právně (a případně i skutkově) argumentovat.

Nejvyšší soud nerespektoval „stanovený postup“, v důsledku čehož porušil stěžovatelčino ústavně zaručené právo na přístup k (dovolacímu) soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Současně postupoval v rozporu s požadavky řádného procesu, jež plynou z čl. 38 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil.

Pokud jde o posouzení přípustnosti dovolání z hlediska zbývajících otázek, Ústavní soud porušení ústavnosti neshledal. Nejvyšší soud v napadeném usnesení dostatečně vysvětlil, proč v těchto bodech dovolání nepovažuje za přípustné. Stěžovatelčiny výhrady zde měly povahu polemiky s věcnou správností závěru o nepřípustnosti dovolání.

Soudcem zpravodajem v dané věci byl Jan Svatoň. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 3254/22

26. 6. 2024

Vyhověno

Odmítnuto pro zjevnou neopodstatněnost

Jirsa Jaromír

Právo na informace o životním prostředí a požadavek přiměřenosti výše úhrady za poskytnutí takových informací

Základní právo na informace o životním prostředí zakotvené v čl. 35 odst. 2 Listiny základních práv a svobod lze podmínit úhradou za poskytnutí takových informací za předpokladu, že požadovaná částka je přiměřená. Při posouzení přiměřenosti musí soud vycházet z konkrétních okolností případu a zohlednit jednak subjektivní hlediska, tj. v jakém postavení se žadatel o informace o životním prostředí nachází a pro jaký účel o tyto informace žádá, jednak objektivní hlediska, tj. povahu vyžadovaných informací o životním prostředí a potenciál odrazujícího účinku požadované částky na osoby, které by byly v obdobném postavení jako žadatel.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 26. 6. 2024 zrušil I. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy na návrh stěžovatele Jana Cibulky rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 7 As 371/2020-34 ze dne 27. 9. 2022 a rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 15 A 44/2018-44 ze dne 26. 11. 2020 pro rozpor s čl. 35 odst. 2 Listiny. Návrh na vyslovení protiústavnosti § 11c odst. 3 zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění účinném do 28. 7. 2023, ve slovech „potřebné kvality a“, a položky č. 8 tabulky v části 11 přílohy k vyhláše Českého úřadu zeměměřického a katastrálního č. 31/1995 Sb. ze dne 1. 2. 1995, kterou se provádí zákon č. 200/1994 Sb., o zeměměřictví a o změně a doplnění některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

Narativní část

Stěžovatel je datový novinář Českého rozhlasu, který usiluje o získání digitálního modelu reliéfu České republiky 5. generace. Zeměměřický úřad jeho žádost odložil, neboť stěžovatel k výzvě nezaplatil úhradu za poskytnutí informace ve výši 2 998 037 Kč. Tato částka byla vypočtena s ohledem na plánované a praxí ověřené náklady na zajištění potřebné kvality digitálního modelu v souladu s výše uvedenými ustanoveními. Správní žalobu stěžovatele městský soud zamítl, neboť úhrada byla vypočtena v souladu se zákonnými pravidly a její výše nebyla nepřiměřená, naopak odpovídala objemu požadovaných dat. Nadto nebyla ani diskriminační, neboť se stěžovatelem jako datovým žurnalistou bylo důvodně zacházeno rozdílně oproti žadatelům z řad studentů a jim podobných skupin, kterým mohou být požadované informace výjimečně poskytnuty zdarma. Nejvyšší správní soud se s názorem městského soudu ztotožnil a kasační stížnost stěžovatele zamítl.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítal, že obecné soudy napadenými rozhodnutími porušily jeho základní práva na informace o životním prostředí a soudní ochranu.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Právu každého na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů odpovídá povinnost orgánů veřejné správy takové informace přiměřeným způsobem poskytovat. V posuzované věci se prostorová data, která stěžovatel požadoval, přímo týkala životního prostředí, a spadala proto do sféry uvedeného práva. Jeho omezení přitom podle Ústavního soudu bez dalšího představovala již samotná výše požadované úhrady za poskytnutí těchto dat (informací).

Ústavní soud shledal, že právní úprava, na jejímž základě byla stěžovateli úhrada uložena, sleduje legitimní cíl. Tím je zajištění fungování veřejné správy prostřednictvím částečného financování nepřímých nákladů státních orgánů ze strany subjektů, využívajících daná data pro soukromé komerční účely. Přesto nakonec uzavřel, že omezení stěžovatelova práva bylo protiústavní. Základní právo na informace o životním prostředí lze totiž na základě zákona podmínit úhradou za poskytnutí takových informací pouze v případě, že požadovaná částka je přiměřená. Správní soudy však přiměřenost úhrady náležitě nezhodnotily a odůvodnily ji pouze automatickým použitím zákonné a podzákonné úpravy.

Argumentace správních soudů podle Ústavního soudu nezohledňovala jednak „subjektivní“ hlediska stěžovatelovy žádosti, tj. že stěžovatel je novinář analyzující možné dopady klimatické změny a že tudíž neusiloval o získání dat pro své soukromé a komerční účely. Nesprávné bylo i posouzení „objektivních“ hledisek žádosti, neboť samotná skutečnost, že stěžovatel požadoval poskytnutí velkého objemu dat, nemohla automaticky ospravedlnit takto extrémně vysokou úhradu.

Stejně tak nemohl obstát závěr, že stěžovateli nemohla být poskytnuta sleva (ve výši 100 % úhrady), jaká by mohla být v souladu s podzákonnou úpravou poskytnuta studentům či vzdělávacím institucím. Novináři plní klíčovou roli „hlídačů demokracie“ v rámci kontroly veřejné moci, a mohou proto hrát významnou úlohu i při informování veřejnosti o stavu politik životního prostřední a životního prostředí jako takového. Vzdělání, výzkum a informovanost veřejnosti o životním prostředí jsou tak z hlediska veřejného zájmu – alespoň v kontextu posuzované věci – ve srovnatelném postavení.

Správní soudy rovněž nezohlednily, že úhrada ve výši téměř 3 000 000 Kč zjevně představuje významnou ekonomickou bariéru, která může mít objektivně odrazující účinek na osoby, které by byly v obdobném postavení jako stěžovatel.

Ústavní soud proto dospěl k závěru, že správní soudy porušily stěžovatelovo právo na informace o životním prostředí, a napadená rozhodnutí zrušil. Alternativní návrh stěžovatele na vyslovení protiústavnosti výše uvedených právních předpisů odmítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Jaromír Jirsa. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 2331/23

18. 6. 2024

Vyhověno

Zemanová Daniela

Délka prekluzivní lhůty pro předepsání odvodů za zábor zemědělské půdy

Pro stanovení odvodu za odnětí zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu podle zákona č. 334/1992 Sb. se použije ustanovení § 148 daňového řádu jako celek, včetně základní lhůty upravené v § 148 odst. 1 daňového řádu.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky Štěrkovny Olomouc, a. s., zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 18. 6. 2024 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 8 As 378/2021-34 ze dne 29. 6. 2023 a rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci č. j. 65 A 41/2020-32 ze dne 9. 11. 2021 pro porušení čl. 11 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

Narativní část

Ministerstvo životního prostředí stěžovatelce dne 19. 8. 2011 udělilo souhlas s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu (dále jen „ZPF“). Rozhodnutím, které nabylo právní moci v červenci 2012, jí Obvodní báňský úřad povolil blíže specifikovanou hornickou činnost. Magistrát města Olomouc rozhodnutím ze dne 1. 11. 2019 předeepsal stěžovatelce odvod za trvalé odnětí zemědělské půdy ze ZPF v celkové výši 1 343 478 Kč. Proti tomuto rozhodnutí stěžovatelka podala odvolání, které vedlejší účastník zamítl. Stěžovatelka rozhodnutí vedlejšího účastníka napadla žalobou u krajského soudu, který žalobu ústavní stížností napadeným rozsudkem zamítl. Kasační stížnost stěžovatelky Nejvyšší správní soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím rovněž zamítl. Shodně s krajským soudem se neztotožnil zejména s argumentem stěžovatelky, že pro předepsání odvodů za zábor zemědělské půdy se podle § 148 daňového řádu uplatní tříletá prekluzivní lhůta, nýbrž pomocí analogie dovodil, že se pro tyto případy uplatní prekluzivní lhůta desetiletá.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že stanovením prekluzivní lhůty v délce deseti let za analogického použití § 148 odst. 5 daňového řádu správní soudy vytvořily neakceptovatelně širokou časovou mez pro vyměření příslušného odvodu, jež odporuje zásadám daného právního odvětví. Dle názoru stěžovatelky lze lhůtu deseti let považovat za pouhé maximum, kdy běh tříleté prekluzivní lhůty nejpozději skončí. Správní soudy tak mezeru v zákoně vyplnily nesprávně a nepřípustně.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Dle Ústavního soudu představuje odvod za odnětí půdy ze ZPF podobně jako daň či poplatek veřejnoprávní zásah do majetkové sféry a vlastnického práva poplatníka. Přitom platí, že zásahy veřejné moci do soukromých práv jsou zásadně časově limitovány. Přestože tedy zákon o ochraně ZPF výslovně neupravuje lhůtu, ve které správní orgán musí o odvodu rozhodnout, stejně jako v případě daňové povinnosti nemůže časový prostor k určení této veřejnoprávní povinnosti zůstat bez jakéhokoliv ohraničení. Opačný přístup by ohrožoval právní jistotu adresátů právních norem.

V posuzované věci nebylo vzhledem k absenci lhůty pro odvod za odnětí zemědělské půdy v zákoně o ochraně ZPF sporné, že se na rozhodnutí o odvodech aplikuje lhůta pro vyměření daně upravená v daňovém řádu. Úkolem Ústavního soudu bylo posoudit, zda je namístě použít § 148 daňového řádu jako celek, tj. včetně jeho odstavce 1, který upravuje tříletou prekluzivní lhůtu, nebo pouze § 148 odst. 5 daňového řádu, jenž stanoví maximální desetiletou lhůtu k vyměření daně. Dle Ústavního soudu nelze jednotlivé odstavce § 148 daňového řádu vykládat tak, že obsahují jednotlivě na sobě nezávislé lhůty či skutečnosti. Jedná se o soubor souvisejících a vzájemně propojených pravidel, která se uplatní při posouzení skutečnosti, zda daň byla vyměřena v zákonem vymezeném časovém období. Komplexnost a provázanost úpravy § 148 daňového řádu nelze pomíjet a jednotlivé odstavce tohoto ustanovení izolovaně vykládat ani v případě analogického použití pro odvod za odnětí zemědělské půdy ze ZPF.

Z rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 37/2018-28 (dále jen „rozsudek ve věci Vysoká“) podle Ústavního soudu nelze dovodit, že by Nejvyšší správní soud odmítl použití § 148 daňového řádu jako celku, ani že by bylo vyloučené pro odvod podle zákona o ochraně ZPF použít obecnou tříletou prekluzivní lhůtu. Ústavní soud opětovně zdůraznil, že judikaturu je nutno používat s ohledem na specifické okolnosti věci, ve které bylo aplikované rozhodnutí vydáno. Ve věci Vysoká je takovou okolností zejména doba 14 let, po které byl odvod za odnětí zemědělské půdy vyměřen.

Jestliže v dané věci Nejvyšší správní soud konstatoval, že je nutné analogické užití prekluzivní lhůty pro stanovení daně s maximální délkou 10 let, je zřejmé, že se vzhledem k okolnostem zabýval pouze zjevnou skutečností, že i maximální doba, která pro vyměření přicházela v úvahu, uplynula. Za této situace Nejvyšší správní soud konstatoval, že maximální lhůta dle § 148 odst. 5 daňového řádu byla překročena.

Pokud Nejvyšší správní soud v rozsudku ve věci Vysoká obecně uvedl, že by základní tříletá lhůta mohla být v řízení o odvodu za odnětí půdy ze ZPF nedostatečná, a z toho dovodil nemožnost jejího použití, shledal Ústavní soud takový závěr nesprávný. Jednak odmítá základní tříletou prekluzivní dobu pouze na základě obavy, že by správní orgán nemusel stihnout odvod stanovit, což samo o sobě nemůže být (k tíži osob povinných o odvodu) důvodem k odmítnutí jinak použitelného ustanovení. Dále tento závěr bez odůvodnění odmítá analogické použití ustanovení § 148 daňového řádu jako celku, tj. včetně možností prodloužení, přerušení či stavení prekluzivní lhůty, tj. bez rozboru řešení, která by v případě běhu lhůty pro stanovení odvodu přicházela v úvahu.

S přihlédnutím k principu *in dubio pro libertate* Ústavní soud dospěl k závěru, že nesprávnou aplikací prekluzivní doby pro vyměření povinnosti k odvodu za odnětí zemědělské půdy ze ZPF správní soudy porušily právo stěžovatelky podle čl. 11 odst. 5 Listiny, a napadená rozhodnutí zrušil.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Daniela Zemanová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 63/24

11. 6. 2024

Vyhověno

Dolanská Bányaiová Lucie

Určování výše finanční náhrady za odňatý a nevydaný pozemek

Ačkoli nemusí být finanční náhrada za odňatý a nevydaný pozemek nezbytně ekvivalentem aktuální tržní ceny pozemku, musí příslušné orgány pro dodržení ústavněprávních požadavků poskytování náhrad zohlednit růst cen nemovitostí jako specifického druhu věci a svou kalkulaci podrobně odůvodnit. Pokud tak neučiní, poruší čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelů Pavla Gřeška, Slavomíra Gřeška a Josefa Gřeška zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 11. 6. 2024 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2627/2023-222 ze dne 17. 10. 2023 pro porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Stěžovatelé se jako osoby oprávněné podle zákona o půdě domáhali finanční náhrady za odňaté a nevydané pozemky. Obvodní soud přiznal stěžovatelům peněžitou náhradu ve výši ceny odňatých pozemků stanovené podle § 28a zákona o půdě v cenách platných ke dni 24. 6. 1991 podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. Hodnotu nevypořádaného restitučního nároku určil u každého stěžovatele ve výši 43 968,24 Kč a v souladu se sjednocujícím rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3772/2018 ze dne 16. 2. 2021 přiznal stěžovatelům její šestinásobek ve výši 263 809,40 Kč.

Městský soud rozsudek soudu prvního stupně v rozsahu částek 232 784,25 Kč pro každého ze stěžovatelů potvrdil, a co do částky 31 025,15 Kč pro každého ze stěžovatelů jej změnil tak, že žalobu zamítl. Dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud odmítl. Dospěl k závěru, že městský soud se v otázce mimořádného zvýšení šestinásobku ceny zjištěné podle vyhlášky, s přihlédnutím k individuálním poměrům věci, neodchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu. Vývoj tržních cen dle Nejvyššího soudu nelze považovat za mimořádnou okolnost, neboť byl důvodem soudní praxí přijatého řešení o zvýšení náhrady. Dle stěžovatelů při stanovení koeficientu Nejvyšší soud postupoval metodologicky nesprávně, neboť míru inflace za léta 1991 až 2021 sledoval z cenového vývoje komodit ve spotřebním koši, do něhož nebyly zahrnuty nemovitosti, u nichž byl cenový nárůst ještě vyšší.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud se problematikou určení přiměřené výše finanční náhrady za pozemky, které nebyly podle zákona o půdě vydány, opakovaně zabýval.

Z dosavadní rozhodovací činnosti Ústavního soudu vyplývá, že finanční náhrada za nevydané pozemky má být přiměřená a rozumná, přičemž se má vyplácet v cenách vyšších než podle vyhlášky. Nemusí být nutně ekvivalentem aktuální tržní ceny, nicméně musí naplňovat účel restitučního zákonodárství, tj. odčinění nebo zmírnění majetkových křivd tak, jako by tomu bylo při vydání věci.

V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že dovolací soud, byť se řídil svou judikaturou, nedodržel po obsahové stránce závazné právní názory obsažené v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/19. Tento nález sice vymezil kritéria pro navýšení náhrady obecně, avšak dostatečně určil jejich smysl a účel. Koeficient nastavený Nejvyšším soudem, resp. postup jakým k tomuto koeficientu dospěl, shledal Ústavní soud v rozporu s ústavně souladným výkladem § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě.

Vázán právně totožným nálezem sp. zn. IV. ÚS 2827/22 Ústavní soud konstatoval, že pro splnění kritérií nastavených předchozí judikaturou Ústavního soudu je třeba, aby koeficient pro zvýšení finanční náhrady zohledňoval za dobu od roku 1991 též reálný růst cen nemovitostí. Pokud se podle Nejvyššího soudu ceny nemovitostí na rozdíl od cen např. potravin a obuvi v rozhodné době nezvýšily ještě výrazněji, a obecná inflace spotřebního zboží ke stanovení koeficientu postačuje, bylo namísto to v napadeném usnesení řádně odůvodnit. K rozptylu cen různých statků se však Nejvyšší soud nevyjádřil a do posouzení zvýšení náhrady tuto úvahu nezahrnul. Je-li však pravděpodobné, že se ceny nemovitostí zvyšovaly rychleji než ceny např. potravin, lze jen stěží poskytnutím náhrady odpovídající inflaci běžného spotřebního zboží zmírnit majetkovou křivdu způsobem srovnatelným s vydáním pozemku.

S ohledem na uvedené Ústavní soud uzavřel, že Nejvyšší soud svým usnesením porušil právo stěžovatelů na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny a právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Rozhodnutí proto zrušil.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Lucie Dolanská Bányaiová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 2946/23

26. 6. 2024

Zamítnuto

Wintr Jan

Svoboda projevu ministra a místopředsedy vlády v kauze Vrbětice

Při posuzování kolize mezi svobodou politického projevu a právem na ochranu osobnosti je třeba zohlednit, že veřejné osoby včetně obchodních společností musejí snést vyšší míru kritiky, zvláště pokud jde o záležitosti veřejného zájmu. Výroky významných státních představitelů požívají zvýšené ochrany, pokud se týkají věcí veřejných, jsou založeny na pravdivostním základu a nepředstavují vzhledem k celkovému vyznění a kontextu excesivní vyjádření. V takovém případě nejde o porušení práva na ochranu osobnosti podle čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, které by zakládalo odpovědnost státu za nesprávný úřední postup dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

První senát Ústavního soudu nálezem ze dne 26. června 2024 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy zamítl ústavní stížnost stěžovatelky obchodní společnosti Imex Group s.r.o. proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1971/2023-831 ze dne 30. 8. 2023 a rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 20 Co 406/2022-790 ze dne 9. 2. 2023.

Narativní část

Při výbuchu muničního skladu ve Vrběticích v roce 2014 zemřeli dva lidé. Stěžovatelka je obchodní společností, která jej měla v pronájmu. Před obecnými soudy se domáhala přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu od státu ve výši 12 000 000 Kč od Ministerstva financí, 2 000 000 Kč od Ministerstva obrany a 1 000 000 Kč od Ministerstva spravedlnosti. Škodu měl způsobit nesprávný úřední postup státu, spočívající ve výrocích tehdejšího ministra financí a místopředsedy vlády Andreje Babiše pronesených v pořadu Otázky Václava Moravce. Tam uvedl, že stěžovatelka je „velice kontroverzní firma“, že má „údajně za sebou různé podivné firmy“, že „nekomunikuje se státem“, že „údajně vyvezla zbraně do Konga a bylo to zakázané“ či že odvezla munici do Bulharska, kde „to údajně bouchlo“.

Současně stěžovatelka namítala nesprávný úřední postup ze strany zaměstnanců Ministerstva obrany, kteří měli Andreji Babišovi jím prezentované informace poskytnout. Stěžovatelka tvrdila, že nesprávného úředního postupu se dopustilo i Ministerstvo spravedlnosti tím, že orgány činné v trestním řízení aktivně nevyvracely zprávy šířené médii, vykreslující stěžovatelku v negativním světle. Tím byla dle stěžovatelky vážně poškozena její pověst a důvěryhodnost při podnikatelské činnosti.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, že výroky Andreje Babiše skutečně mohly hypoteticky představovat nesprávný úřední postup a založit tak odpovědnost dle zákona o odpovědnosti státu za škodu.

Případ vrátil před obvodní soud, který se podrobněji věcně zabýval pouze výroky Andreje Babiše. Dovedl totiž, že ostatní dva namítané nesprávné úřední postupy (postup Ministerstva spravedlnosti, spočívající v nevyvracení informací šířených o stěžovatelce, a postup Ministerstva obrany, které údajně sdělilo ministru financí dané skutečnosti) nemohou ani teoreticky být v příčinné souvislosti s újmou, kterou stěžovatelka tvrdí. Proto žalobu zamítl ve všech třech bodech k odpovědnosti státu. Městský soud rozhodnutí potvrdil; dospěl k závěru, že výroky Andreje Babiše, i když nebyly prokázány jako pravdivé, mají reálný základ. Zdůraznil, že výroky o kontroverznosti stěžovatelky byly veřejně dostupné již dříve, a mnohé z nich místopředseda prezentoval jako „údajné“. Uvedl, že samotné vyjádření kontroverznosti stěžovatelky není zásadně dehonestující. Nejvyšší soud dovolání odmítl.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Podle Ústavního soudu není pochyb o tom, že výroky pronesené představitelem státního orgánu mohou potenciálně představovat nesprávný úřední postup při výkonu veřejné moci a mohou založit odpovědnost státu podle § 13 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu.

V rovině ústavněprávní lze tento spor vnímat jako posuzování, zda obecné soudy zasáhly do základního práva stěžovatelky na zachování její dobré pověsti (čl. 10 odst. 1 Listiny) tím, že poskytly ochranu základnímu právu na svobodný projev (čl. 17 Listiny) místopředsedy vlády.

Řešení kolize těchto dvou práv vždy závisí na vzájemném poměrování obou práv v kontextu okolností posuzované věci. Z hlediska svobody projevu je zejména chráněno právo vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy. Je třeba rozlišovat mezi skutkovými tvrzeními, hodnotícími soudy a hybridními výroky, které kombinují skutkový základ s hodnocením.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Současná judikatura upouští od striktního rozdělení na skutková tvrzení a hodnotící soudy a vnímá je jako spektrum, přičemž pravdivost hybridních výroků se zkoumá pouze ve vztahu k jejich skutkovému základu.

Pravdivostní nároky na tyto výroky jsou nižší než u základu. Pravdivost by neměla být chápána maximalisticky, protože absolutní soulad s realitou není vždy možný a výroky mohou být chráněny, pokud vycházejí z racionálních podkladů.

Ústavní soud v nálezu zdůraznil, že při posouzení ústavní konformity svobody projevu je nutné také rozlišovat, kdo a o kom výroky pronesl. Z hlediska toho, kdo výrok pronesl, platí, že výroky významných představitelů státu občané vždy přikládají větší váhu než informacím pocházejícím od jiných osob. Představitelé státní moci proto musejí ve větší míře skutkově ověřovat pravdivost jimi prezentovaných informací. Naopak, z pohledu toho, o kom je výrok pronášen, platí, že hranice svobody projevu jsou různě široké pro veřejné a soukromé osoby. U soukromých jsou hranice přípustné kritiky užší než u osob veřejných. Jinak řečeno, osoby působící ve veřejném prostoru jsou povinny snést vyšší míru kritiky.

Ústavní soud připomněl, že činnost stěžovatelky je třeba považovat za věc veřejnou ve smyslu judikatury Ústavního soudu. Stěžovatelka měla od státu pronajaté muniční sklady, ve kterých došlo k rozsáhlým výbuchům se ztrátami na životech, přičemž okolnosti výbuchu se široce diskutovaly ve veřejném prostoru a měly značné politické konsekvence. Touto optikou je třeba posuzovat i výroky místopředsedy vlády týkající se důležité aktuální otázky, kterou výbuchy v muničním skladu bezpochyby byly. Jelikož se výroky týkaly věci veřejné, požívají vyšší míry ochrany svobody projevu.

Ústavní soud vyzdvihl, že výroky pronesené Andrejem Babišem nelze vnímat odděleně, ale v daném kontextu. Základem sdělení bylo poukázat na kontroverznost stěžovatelky prostřednictvím několika vět v krátkém časovém úseku za sebou. Ústavní soud připustil, že některé jednotlivé věty (týkající se událostí v Kongu a Bulharsku) by bylo možné označit spíše za skutková tvrzení, nicméně je nutno je posuzovat v celkovém kontextu projevu. Především však nebyly schopny způsobit újmu stěžovatelky samy o sobě, ale jediné v celkovém vyznění posuzovaného projevu. Andrej Babiš navíc věty týkající se právě výše zmíněných událostí uvedl slovem „údajně“. Obecným soudům, které daly přednost svobodě projevu před ochranou dobré pověsti stěžovatelky, se nedá z ústavně právního pohledu nic vytknout.

Dobrá pověst stěžovatelky dle podrobného odůvodnění obecných soudů nemohla být zasažena do té míry, aby vyžadovala razantní omezení svobody projevu, navíc svobody projevu politika při komentování aktuálních věcí veřejných v televizním pořadu, který je k tomu uzpůsoben.

Pokud jde o námitky ohledně dokazování, stěžovatelka předkládala důkazy, aby prokázala nepravdivost výroků Andreje Babiše. Soudy však rozhodly, že i kdyby byly výroky částečně nepravdivé, nezpůsobily by jí tvrzenou újmu. Dospěly k závěru, že její pověst byla poškozena kvůli událostem v muničních skladech, ne jeho výroky. Potvrdily, že výrok měl pravdivý skutkový základ a nepředstavoval exces, i když byl vysloven z pozice místopředsedy vlády.

Ústavní soud potvrdil, že důkazní břemeno ohledně pravdivosti výroků Andreje Babiše leželo na Ministerstvu financí, které jej uneslo, zatímco stěžovatelka neprokázala újmu způsobenou výroky, protože její pověst byla poškozena již dříve medializací výbuchu skladu. V souladu s judikaturou ESLP zdůraznil, že větší ochrana projevu politiků není automatická, ale závisí na tom, zda jejich projevy přispívají k veřejné debatě.

Ústavní soud uzavřel, že obecné soudy dospěly ke správnému závěru, že projev ministra jako celek měl patřičný pravdivostní základ. Neshledal, že by bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu osobnosti podle čl. 10 odst. 1 Listiny, které by zakládalo odpovědnost státu za nesprávný úřední postup dle čl. 36 odst. 3 Listiny, proto ústavní stížnost zamítl.

Soudcem zpravodajem v dané věci byl Jan Wintr. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 2200/23

17. 6. 2024

Vyhověno

Ronovská Kateřina

Mimořádné okolnosti odůvodňující přiznání vyšší náhrady újmy na zdraví (perzekuce komunistickým režimem)

Pokud člověka zranili příslušníci bezpečnostních složek státu v souvislosti s jeho vyjádřením odporu proti komunistickému režimu, pak je třeba na zranění pohlížet jako na zcela mimořádné okolnosti, které je nezbytné zohlednit při stanovení výše náhrady újmy na zdraví.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 17. 6. 2024 zrušil I. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky na návrh stěžovatele Jiřího Wonky usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2023 č. j. 30 Cdo 1030/2023-94, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 9. 11. 2022 č. j. 72 Co 260/2022-77 a II. a III. výrok rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 16. 12. 2021 č. j. 15 C 187/2021-26, a to pro rozpor s čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Narativní část

Stěžovatel a jeho rodina zažívali v době vlády komunistického režimu dlouhodobou perzekuci, projevující se mimo jiné nezákonným odnětím svobody a uplatňováním násilí. V roce 2021 rozhodl Okresní soud v Pardubicích o účasti stěžovatele na soudní rehabilitaci. Následně podanou žalobou se stěžovatel domáhal, aby mu vedlejší účastnice (ČR – Ministerstvo spravedlnosti) poskytla náhradu újmy na zdraví, kterou mu způsobili příslušníci státních ozbrojených složek v listopadu 1988; náhradu vyčíslil na základě lékařské zprávy o bodovém ohodnocení úrazu částkou 93 844 Kč (275 bodů). Vedlejší účastnice mu přiznala pouze 4 125 Kč, s tím, že správně je třeba vycházet z úpravy platné v době poškození zdraví, podle níž byla hodnota jednoho bodu 15 Kč; stěžovatel vzal v tomto rozsahu žalobu zpět. Obvodní soud v této části řízení zastavil (I. výrok), ve zbývajících částech žalobu zamítl (napadený II. výrok) a rozhodl o nákladech řízení (napadený III. výrok).

Městský soud napadeným rozsudkem rozhodnutí obvodního soudu v II. a III. výroku potvrdil. Nejvyšší soud rovněž napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl jako nepřipustné. Uvedl, že § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb. sice umožňuje mimořádné zvýšení odškodnění, posouzení konkrétních okolností je však na úvaze soudu, který hodnotí, zda byly ve věci dány mimořádné okolnosti; ty však v posuzované věci neshledal.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že přiznaná náhrada újmy ve výši 4 125 Kč je zjevně nepřiměřená a postup soudů je v rozporu s nálezem sp. zn. III. ÚS 3025/22, v němž v obdobném případě Ústavní soud zdůraznil, že zranění způsobené státními složkami jako projev perzekuce komunistickým režimem nelze považovat za běžný úraz, a jde naopak o „výjimečný případ hodný mimořádného zřetele“, který je třeba přiměřeně odškodnit.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud nejprve rekapituloval obecná východiska týkající se principu tzv. plné náhrady újmy, v jehož duchu je třeba vykládat i dřívější právní úpravu odškodnění újmy na zdraví. Při stanovení výše odškodnění je přitom vždy nutné zohlednit individuální okolnosti věci i kontext (ekonomické) reality v době přiznání odškodnění.

Při hodnocení přiměřenosti výše odškodnění, které soudy stěžovateli přiznaly, bylo nutno uvažovat v širších souvislostech a přihlídnout nejen k okolnostem, za kterých došlo k újmě, ale i k tomu, kdy stěžovatel uplatnil svůj nárok. Obvodní soud uvedl, že stěžovatel dlouhodobě nehájil svá práva řádně a že by bylo v rozporu s dobrými mravy, aby vycházel z úpravy platné ke dni vyhlášení rozsudku. Podle Ústavního soudu však stěžovatel ke skutečnému uplatnění svého nároku potřeboval reálnou změnu společenské konstelace po pádu komunistického režimu. Jednou věcí totiž bylo, zda existuje právní předpis umožňující odškodnění (rehabilitaci), jinou však to, zda a jak se v praxi uplatňuje a naplňuje. Stěžovateli proto nelze klást k tíži, že svá práva hájil až po uplynutí delší doby, ve které došlo ke změně společenských poměrů a pohledu na odškodnění újmy způsobené státem.

Ústavní soud se rovněž neztotožnil s tím, že by okolnosti, za kterých došlo k újmě stěžovatele, nebyly mimořádné. Stěžovatel byl zraněn v souvislosti s vyjádřením odporu proti komunistickému režimu, byl nezákonně zatčen a násilně hospitalizován v psychiatrické nemocnici.

Nešlo o běžný úraz, ale o násilí ozbrojených složek státu, podobně, jak tomu bylo ve věci, o níž Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. III. ÚS 3025/22, na který odkazoval i stěžovatel. Poskytnutá náhrada ve výši 4 125 Kč za fyzické i psychické utrpení a zranění podle Ústavního soudu nemohla v žádném případě představovat spravedlivé odškodnění. I podle „staré“ právní úpravy (vyhlášky č. 32/1965 Sb.) přitom soudy měly možnost navýšit odškodnění tak, aby odpovídalo prokazatelně vzniklé újmě. Nadto bylo věcí státu, aby po roce 1989 upravil rehabilitační pravidla tak, aby se stěžovatel a další občané perzekvovaní totalitním režimem nemuseli dočkat rehabilitace až po více než 30 letech od pádu komunistického režimu. To, že se tak stalo, nelze přičítat k tíži stěžovateli a přiznat mu náhradu nemajetkové újmy v cynicky nízké výši.

Tím, že soudy přiznaly stěžovateli odškodnění, které je ve zjevném a extrémním nepoměru k závažnosti jemu způsobené újmy, porušily jeho právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí i právo na soudní ochranu dle čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Z těchto důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené výroky rozhodnutí zrušil.

Soudkyní zpravodajkou v dané věci byla Kateřina Ronovská. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

II. ÚS 483/23

10. 6. 2024

Vyhověno

Procesní – náhrada nákladů řízení – § 62

Uhlíř David

Nárok obviněného se zvoleným obhájcem na bezplatnou obhajobu a obhajobu za sníženou odměnu

Obviněnému nelze při posuzování jeho návrhu ve smyslu § 33 odst. 2 trestního řádu klást jakýmkoli způsobem k tíži skutečnost, že má v daném trestním řízení jím zvoleného obhájce (obhájce na plnou moc).

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 10. 6. 2024 zrušil II. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy na návrh stěžovatele I. G. usnesení Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 0 Nt 1104/2022-31 ze dne 26. 8. 2022 a usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 1 To 80/2022-48 ze dne 30. 11. 2022 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a 4 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Náhradu nákladů právního zastoupení v řízení před Ústavním soudem stěžovateli nepřiznal.

Narativní část

Okresní soud zamítl stěžovatelův návrh na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu podle § 33 odst. 2 trestního řádu. Jestliže si stěžovatel zvolil obhájce na plnou moc, musí mít dle soudu nákladům na obhajobu odpovídající majetek či příjmy, byť tyto soud z hlediska legálních evidencí a obvyklých postupů neidentifikoval. Dle soudu stěžovatel nemajetnost tvrdil účelově, s ohledem na charakter a rozsah trestné činnosti musel velmi pravděpodobně disponovat nemalou hotovostí. Krajský soud usnesení okresního soudu pro formální vadu nesprávného obsahu výroku zrušil a nově rozhodl tak, že stěžovatel nárok na bezplatnou obhajobu ani obhajobu za sníženou odměnu nemá. Ačkoli se krajský soud vymezil vůči některým spekulativním úvahám a závěrům okresního soudu, „věcně“ jeho argumentaci, týkající se nerelevantnosti předložených dokumentů svědčících o stěžovatelových majetkových poměrech a neslučitelnosti volby vlastního obhájce a uznání nároku na bezplatnou obhajobu, přisvědčil.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítal, že soudy se nepřipustně zaměřily na jeho údajnou majetkovou potencialitu. Neslučitelnost volby vlastního obhájce a uznání nároku na bezplatnou obhajobu nemá oporu v zákoně, soudy tak jednaly svévolně a protiústavně.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

V posuzované věci se obecné soudy s návrhem stěžovatele nevypořádaly ústavně konformním způsobem. Primárním důvodem pro kasační zásah Ústavního soudu byl již závěr soudů o tom, že obviněný se zvoleným obhájcem by měl být výhradně omezen v možnosti úspěšně vznést návrh na rozhodnutí o tom, že náklady na jeho obhajobu bude zcela nebo zčásti hradit stát. Tento závěr je svévolný, jelikož pro něj nesvědčí žádný ústavní ani zákonný podklad. Naopak Listina v čl. 40 odst. 3 a trestní řád v § 37 a § 38 odst. 1 zcela zjevně vychází z priority obhájce zvoleného.

Zákodárce v mezích vytyčených Listinou určil podmínky, za nichž právní pomoc v rámci obhajoby bude poskytnuta obviněnému bezplatně. Posuzování těchto podmínek náleží obecným soudům, které zvažují každý případ individuálně s ohledem na konkrétní příjmové, majetkové či rodinné poměry obviněného. Pokud tedy lze obecným soudům přiznat vysokou míru diskrece co do posuzování naplnění těchto podmínek, pak v rovině kritéria způsobu volby či ustanovení obhájce žádný prostor pro úvahu zákon nenabízí ani implicitně.

Ani z ustálené judikatury Ústavního soudu nelze dovodit, že by samotné zvolení obhájce na plnou moc mohlo či mělo být relevantním faktorem při posuzování návrhu na přiznání nároku na bezplatnou obhajobu.

V dané věci obecné soudy stěžovatele postavily do procesně těžko řešitelné situace, neboť mu nevysvětlily, jakým způsobem má dostatečně věrohodně osvědčit svoji nemajetnost. Obecné soudy nemohou popírat tzv. negativní důkazní teorii, podle které plnohodnotně dokazovat neexistující skutečnosti dosti dobře nelze.

Krajský soud sice okresnímu soudu správně vytkl spekulativnost některých jeho závěrů, avšak sám se dopustil téhož. Bez dalšího dle Ústavního soudu nelze akceptovat např. zmínky o nestandardních aktivitách stěžovatele vedoucích k jeho exekučně vymáhaným dluhům nebo úvahy o hypotetických výnosech z trestné činnosti stěžovatele.

S ohledem na uvedené Ústavní soud uzavřel, že výklad ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu provedený soudy představuje svévolný výklad zákona, který je rozporný s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny ve spojení s čl. 95 odst. 1 Ústavy zakotvujícím princip vázanosti soudce zákonem a v důsledku též s právem stěžovatele na bezplatnou pomoc obhájce dle čl. 40 odst. 3 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl David Uhlíř. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

ZAHRANIČNÍ ROZHODNUTÍ

Nejvyšší soud Švédska

Nepřípustnost vydání osoby do země, kde je důvodné předpokládat nebezpečí mučení nebo jiného nelidského či ponižujícího zacházení

Rozsudek sp. zn. B 8069-23 ze dne 12. července 2024

Text rozhodnutí / tisková zpráva

Okolnosti případu

Turecko vyžadovalo vydání muže kurdského původu, který je členem Lidové demokratické strany (HDP) a angažuje se v ní. Turecké soudy jej pravomocně odsoudily za trestné činy jako těžké ublížení na zdraví či závažné zastrašování k souhrnnému trestu více než 15 let odnětí svobody. Muž, o jehož vydání se žádalo, tvrdil, že jej Turecko považuje za teroristu a na podporu tohoto tvrzení se odvolal na několik předchozích odsuzujících rozsudků za trestné činy propagace teroristické organizace či urážky prezidenta. Muž spáchání těchto trestných činů popřel, přičemž prohlásil, že jeho vydání je pouze záminkou tureckého státu potrestat jeho politickou angažovanost.

Odůvodnění rozhodnutí

Nejvyšší soud shledal, že žádost o vydání splňuje požadavky oboustranné trestnosti, odsouzenému byl poskytnut dostatečný prostor pro výkon obhajoby v rámci trestního řízení před tureckými soudy a rozsudek rovněž není ani zjevně nesprávný. Navzdory uvedenému, Nejvyšší soud dospěl k závěru, že vydání muže do Turecka není slučitelné s § 7 zákona o vydávání osob a rovněž s článkem 3 Evropské úmluvy.

Soud odkázal na informace nevládní organizace Human Rights Watch o pokračujícím zneužívání a mučení v tureckých policejních vazbách a věznicích – zejména vůči Kurdům, levicovým aktivistům, stoupencům Gülenova hnutí, či stoupencům Strany kurdských pracujících (PKK). Na jejich základě shledal, že vydáním by byl muž, jako Kurd a angažovaný člen HDP, vystaven nebezpečí pronásledování na základě příslušnosti k určité sociální skupině nebo na základě politického přesvědčení. Soud rovněž provedl šetření dle Istanbulské úmluvy, kterým se prokázalo, že muž již byl v minulosti mučen tureckou policií a obdobný přístup je důvodné očekávat i v případě jeho vydání zpět do země.

Nejvyšší soud proto odmítl vydání muže do Turecka, jelikož existovaly závažné důvody se domnívat, že muži v zemi původu hrozí skutečné nebezpečí mučení nebo jiného nelidského či ponižujícího zacházení, popřípadě trestu.

Dotčená ustanovení

Zákon o vydávání osob za trestné činy (1957:668)

§4 odst. 1

Vydání může být povoleno pouze v případě, že trestný čin, pro který je vydání požadováno, odpovídá trestnému činu, za který švédské právo stanoví trest odnětí svobody v délce jednoho roku nebo více. Pokud byla osoba za tento trestný čin odsouzena v dožadujícím státě, může být vydána pouze tehdy, pokud je trest odnětí svobody v délce nejméně čtyř měsíců nebo jiný trest odnětí svobody v odpovídající délce.

§7

Vydána nesmí být osoba, které z důvodu jejího původu, příslušnosti k určité sociální skupině, náboženského nebo politického přesvědčení nebo jiných politických poměrů hrozí v cizím státě nebezpečí pronásledování ohrožující její život nebo svobodu nebo jiné závažné nebezpečí, nebo která tam není chráněna před odesláním do státu, v němž jí takové nebezpečí hrozí.

§9

Pokud byla osoba, o jejíž vydání se žádá, v cizím státě odsouzena za trestný čin, nelze vydání povolit, pokud odsouzení není podloženo vyšetřováním, nebo vzbuzuje jiné vážné pochybnosti...

Článek 3 Evropské úmluvy o lidských právech

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Spolkový ústavní soud

Neústavnost celostátní pětiprocentní blokační klauzule z důvodu nerovného zacházení s hlasy první a druhé volby

Rozsudek ve spojených věcech sp. zn. 2 BvF 1/23, 2 BvR 1547/23, 2 BvR 1523/23, 2 BvE 10/23, 2 BvE 9/23, 2 BvE 2/23, 2 BvF 3/23 ze dne 30. července 2024

Text rozhodnutí / tisková zpráva

Okolnosti případu

Bavorská zemská vláda, poslanci Spolkového sněmu, kteří jsou zároveň členy parlamentní frakce CDU/CSU ve Spolkovém sněmu a další stěžovatelé z řad veřejnosti u Spolkového ústavního soudu namítali protiústavnost novely Spolkového volebního zákona (BwahlG). Protiústavnost dle jejich právního názoru spočívala zejména v porušení zásady rovné a přímé volby podle čl. 38 odst. 1 věty 1 základního zákona a rovněž rovné příležitosti stran podle čl. 21 odst. 1 téhož zákona.

Stěžovatelé u Soudu argumentovali, že novelizace zavedla systém krytí druhého hlasu, kdy kandidáti s největším počtem hlasů ve volebních obvodech v prvním kole získají mandát ve Spolkovém sněmu pouze v případě, že je pokryt kvótou mandátů jejich strany určenou na základě výsledku druhého hlasování. Současně musely strany podle nově zavedené blokační klauzule v celostátním hlasování překročit pětiprocentní hranici druhých hlasů, jinak se při rozdělování mandátů k těmto stranám nepřihlíželo. Změnou zákona tak došlo ke zrušení převislých a vyrovnávacích mandátů, které kompenzovaly disparity mezi výsledky prvního a druhého hlasování.

Odůvodnění rozhodnutí

Ústavní soud ve svém rozhodnutí zdůraznil, že novelizace nepředstavuje odklon od hlavních rysů předchozího volebního zákona. Zákonodárny sbor se rozhodl pro zachování volebních obvodů a poměrného zastoupení podle zemských seznamů, rovněž nadále každý první hlas vede k mandátu pro kandidáta ve volebním obvodu podle čl. 38 odst. 1 věty první základního zákona. Procedura krytí druhého hlasu pak slouží k určení složení Spolkového sněmu dle stranické proporcionality, stejně jako dosud platný systém vyrovnávání mandátů. Nedochází tak k porušení principu rovných příležitostí stran dle čl. 21 odst. 1 základního zákona ani k nerovnému zacházení s hlasy, neboť všechny hlasy mají stejnou váhu. Ačkoliv nezávislý kandidát získává mandát ve Spolkovém sněmu bez ohledu na postup přidělování mandátů podle výsledku druhého hlasování, Ústavní soud toto nerovné zacházení považuje za oprávněné a v souladu s čl. 38

odst. 1 věty první základního zákona, neboť právo všech oprávněných voličů navrhopvat nezávislé kandidáty ve volebních obvodech, bez ohledu na politické strany, je základním prvkem ústavnosti.

V otázce ústavnosti blokační klauzule soud naopak shledal, že je v rozporu se základním zákonem, neboť strany, které by na základě výsledků druhého hlasování mohly matematicky získat křesla ve Spolkovém sněmu, nejsou při rozdělování mandátů brány v úvahu, pokud získaly méně než 5 % platných druhých hlasů. Jedná se tak o nerovné zacházení ve srovnání s hlasy pro strany s vyšším výsledkem druhého hlasování.

Ochrana funkčnosti parlamentu je legitimním důvodem pro blokační klauzuli. Zabráňuje roztříštění parlamentu na mnoho malých skupin, čímž zajišťuje funkční a pracovní podmínky Spolkového sněmu. Vytváří prostředí pro to, aby sdružení poslanců s podobnými politickými cíli ve Spolkovém sněmu (parlamentní skupiny) získaly určité minimální zastoupení. Soud však usoudil, že pětiprocentní práh v reformě by představoval příliš velký zásah, protože by vyloučil strany, u nichž se očekávalo, že vstoupí do parlamentní skupiny s jinou stranou, která by dohromady dosáhla pětiprocentní hranice. Proto v případě, že strany, které získaly mandáty zejména na základě výsledků ve volebních obvodech, spolu v rámci Spolkového sněmu prokazatelně spolupracují, cíl blokační klauzule je podle soudu splněn.

Samotné posouzení modifikace blokační klauzule Soud ponechal na zvážení zákonodárce, který blokační klauzuli může upravit i jiným způsobem. Nesmí však překročit rámec toho, co je nezbytné pro zajištění fungování Spolkového sněmu.

Soud prozatím ponechal pětiprocentní blokační klauzuli v účinnosti, pod podmínkou, že strany, které nedosáhnou tohoto prahu, se dostanou do parlamentu, pokud jejich kandidáti získají většinu prvních hlasů alespoň ve třech volebních obvodech. Uvedeným se snažil zabránit riziku roztříštěnosti parlamentu, neboť není jisté, zda by mohl být včas uzákoněn nový ústavní volební práh, který by byl použitelný pro příští volby v roce 2025.

ZAHRANIČNÍ ROZHODNUTÍ

Dotčená ustanovení

Spolkový volební zákon (BWahlG)

§ 1 odst. 3

Při přidělování mandátů na zemských kandidátních listinách mají s výhradou ustanovení oddílu 6 přednost kandidáti, kteří byli určeni ve volbách na základě okresních kandidátek v 299 volebních obvodech. Každá strana obdrží v každé spolkové zemi počet mandátů pro ty své kandidáty, kteří obdrželi nejvíce prvních hlasů ve volebních obvodech v této spolkové zemi, na které se vztahuje počet druhých hlasů odevzdaných pro stranu (pokrytí druhých hlasů).

§ 6 odst. 1

Kandidát volební strany ve volebním obvodu (§ 20 odst. 2) je zvolen poslancem, pokud získá nejvíce prvních hlasů a získá mandát v řízení o obsazení druhého místa (věta čtvrtá). V každé spolkové zemi se kandidáti strany, kteří získali ve volebních obvodech nejvíce prvních hlasů, seřadí podle klesajícího podílu prvních hlasů. Podíl prvních hlasů se vypočítá vydělením počtu prvních hlasů kandidáta celkovým počtem platných prvních hlasů v daném volebním obvodu. Mandáty určené pro zemskou kandidátní listinu strany podle § 4 odst. 3 se přidělují kandidátům ve volebních obvodech v pořadí stanoveném podle věty druhé (postup pro pokrytí druhých hlasů).

§ 6 odst. 4

Kandidát z kandidátní listiny je zvolen poslancem, pokud získá mandát při rozdělování mandátů na zemské kandidátní listině (§ 4 odst. 3), které zbývají po druhém skrutiniu; rozdělování se provádí podle pořadí na zemské kandidátní listině. Kandidáti, kteří byli zvoleni podle odstavce 1 věty první, se na zemskou kandidátní listinu nezařazují.

§ 4 odst. 2

Mandáty se rozdělují mezi strany v poměru k počtu druhých hlasů odevzdaných ve volebním kraji pro zemské kandidátní listiny strany podle § 5 (celkové rozdělení). Neberou se v úvahu strany, které získaly méně než 5 % platných druhých hlasů odevzdaných ve volebním obvodu.

Základní zákon (GG)

Čl. 21 odst. 1

Strany se podílejí na politickém rozhodování občanů. Jejich založení je svobodné. Jejich vnitřní uspořádání musí odpovídat demokratickým zásadám. Musí veřejně vyúčtovat původ a použití svých finančních prostředků a svého majetku.

Čl. 38 odst. 1 věta první

Poslanci německého Spolkového sněmu jsou voleni ve všeobecných, přímých, svobodných, rovných a tajných volbách. Jsou zástupci všeho lidu, nejsou vázáni příkazy ani pokyny a podléhají pouze svému svědomí.

Ústavní soud Itálie

Otázky ústavnosti zavedení nebinárního pohlaví

Nález sp. zn. 143/2024 ze dne 3. července 2024

text rozhodnutí / tisková zpráva

Okolnosti případu

Stěžovatel se v řízení před Soudem prvního stupně v Bolzanu domáhal změny označení pohlaví z ženského na nebinární a schválení operace vyžadované pro tuto změnu zákonem. Ve své stížnosti argumentuje neústavností čl. 1 zákona č. 164 ze dne 14. dubna 1982, který neumožňuje vyhovět žádosti o změnu na jiné než mužské či ženské pohlaví. Stěžovatel tvrdí, že výše uvedené ustanovení je v rozporu s jeho ústavně zaručenými právy, mimo jiné s právem na rovnost, právem na zdraví a s právem na soukromý a rodinný život.

Dále stěžovatel zmiňuje neústavnost čl. 31 odst. 4 výnosu s platností zákona č. 150 z roku 2011, který stanoví, že lékařsko-chirurgický zákrok za účelem změny pohlavních znaků je možné provést pouze po předchozím povolení soudu.

Soud prvního stupně v Bolzanu se obrátil s otázkou ústavnosti výše zmíněných článků na Ústavní soud.

Odůvodnění rozhodnutí

Ústavní soud shledal otázky Soudu prvního stupně v Bolzanu ohledně ústavnosti čl. 1 zákona č. 164 ze dne 14. dubna 1982 za nepřipustné.

Připustil, že jde sice o problém ústavního charakteru, ten ale přesahuje rámec ústavního přezkumu, neboť by měl značné systémové důsledky pro celou společnost.

Zavedení nebinárního pohlaví by v současnosti podle Ústavního soudu vyžadovalo systémový legislativní zásah v různých odvětvích právního systému a velké změny pro mnohé instituce, které operují s binární logikou. Binární charakteristika (muž vs. žena) je mj. základem rodinného práva (manželství a občanský svazek, jednání vyhrazená osobám různého, respektive stejného pohlaví), pracovního práva (pozitivní opatření ve prospěch zaměstnankyň), sportovního práva (rozdílení soutěžních prostředí), práva na ochranu soukromí („místa styku“, jako jsou věznice, nemocnice a podobně, jsou obvykle strukturována podle mužského a ženského pohlaví).

S ohledem na vyvíjející se situaci v jiných evropských státech Ústavní soud ve své argumentaci odkázal na nedávný německý zákon o sebeurčení, který upravil nebinární identitu. Obecně však označil náznaky z právních systémů evropských států a nadnárodních soudů za nejednoznačné, zejména pak rozhodování Evropského soudu pro lidská práva, který, ačkoliv neochvějně přiznává ochranu změně na nebinární pohlaví, v nedávném rozhodnutí odkázal na doktrínu prostoru pro uvážení a rozhodl, že Francie není povinna v souladu s Úmluvou zavést nebinární pohlaví (*Y proti Francii*).

V projednávané věci Ústavní soud nicméně konstatoval, že v otázkách nebinárního pohlaví existují značné rozpaky ve vnímání jednotlivce, který nepatří ani k ženskému ani k mužskému pohlaví s ohledem na princip osobnosti jednotlivce, kterému italská Ústava přiznává ústřední postavení (čl. 2 Ústavy).

Pokud může vést k nerovnému zacházení nebo ohrožit psychofyzickou pohodu osoby, může tento stav rovněž vyvolat otázku respektování společenské důstojnosti a ochrany zdraví s ohledem na čl. 3 a 32 Ústavy.

V různých částech společnosti roste povědomí o této, byť menšinové realitě, což se projevuje mimo jiné zavedením „*alias careers*“, kdy různé střední a vysoké školy umožňují studentům, aby si pro interní administrativní účely zvolili identitu – i nebinární – odpovídající jejich vnímanému pohlaví.

Ústavní soud prohlásil za neústavní čl. 31 odst. 4 výnosu s platností zákona č. 150 z roku 2011 v rozsahu, v němž vyžaduje povolení soudu k lékařsko-chirurgickému zákroku i v případě, že již nastalé změny pohlavních znaků považuje soud za dostatečné pro vyhovění žádosti o změnu pohlaví. Vzhledem ke skutečnosti, že změny pohlavních znaků lze dosáhnout i pomocí hormonální léčby a psychologicko-behaviorální podpory, tedy bez chirurgické úpravy, Ústavní soud napadený článek shledal nepřiměřeným a též nelogickým.

Dotčená ustanovení

Ústava Italské republiky

Článek 3 Ústavy

Všichni občané jsou si rovni v důstojnosti a před zákonem bez rozdílu pohlaví, rasy, jazyka, náboženství, politického přesvědčení, osobních a sociálních poměrů. Povinností republiky je odstraňovat překážky hospodářské a sociální povahy, které omezováním svobody a rovnosti občanů brání plnému rozvoji lidské osobnosti a účinné účasti všech pracujících na politickém, hospodářském a sociálním uspořádání země.

Čl. 1 zákona č. 164 ze dne 14. dubna 1982

Změna pohlaví uvedeného v matrice se provádí na základě pravomocného rozsudku soudu, kterým je žadateli přiřazeno jiné pohlaví než to, které je uvedeno v rodném listě, poté, co žadatel podstoupí změnu pohlavních znaků.

Čl. 31 odst. 4 výnosu s platností zákona č. 150 z roku 2011

Pokud je nutné provést úpravu pohlavních znaků pomocí lékařsko-chirurgického zákroku, povolí ji soud pravomocným rozsudkem. Postup je upraven v odstavcích 1, 2 a 3.

Common Market Law Review

Vol. 61, N. 3, June 2024

Editorial comments: COVID in the case law of the CJEU: Affirming EU law orthodoxy even under extraordinary circumstances (str. 581-592)

Redakční komentář: COVID v judikatuře Soudního dvora EU: Potvrzení ortodoxie práva EU i za mimořádných okolností

(koronavirus; koronaviry; epidemie; krizové situace; mimořádná opatření; právo evropské unie; evropské právo; soudní dvůr evropské unie; judikatura ESD; judikatura SDEU)

Filipek, Paweł

Taborowski, Maciej

Decoding the Euro Box Promotion case: Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy (str. 831-868)

Rozklíčování případu Euro Box Promotion: Nezávislost ústavních soudů, rovnost států a střet soudních standardů ve světle principu přednosti

(členské státy EU; princip přednosti; přednost práva; unijní právní řád; vztah komunitárního a národního práva; nezávislost soudů; nezávislá justice; právo evropské unie; evropské právo; soudní dvůr evropské unie; judikatura ESD; judikatura SDEU)

International Journal of Constitutional Law

Vol. 22, N. 1, January 2024

Editorial: The human ChatGPT – The use and abuse of research assistants (str. 10-13)

Redakční komentář: Lidský ChatGPT – Využití a zneužití výzkumných pracovníků

(umělá inteligence; informační technologie; nové technologie; právní výzkum; vědecký výzkum; věda a výzkum; autorské právo; autorské dílo; profesní etika)

European Human Rights

3/2024

Webster, Elaine

The Maximum Level of Transparency: Article 3 Interpretation and the Future Legitimacy of the Strasbourg Court (str. 220-227)

Nejvyšší stupeň transparentnosti: Výklad článku 3 a budoucí legitimita štrasburského soudu

(ESLP; Evropský soud pro lidská práva; Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod; zákaz mučení; zákaz nelidského zacházení; mučení; nelidské nebo ponižující zacházení nebo trest; legitimita; transparentnost; výklad práva; interpretace práva; judikatura ESLP)

Mantouvalou, Virginia

Noorda, Hadassa

Non-Custodial Sentences and Human Rights (str. 228-245)

Alternativní tresty a lidská práva

(alternativní tresty; alternativy k uvěznění; elektronický monitorovací systém; obecně prospěšné práce; restorativní justice; domácí vězení; lidská práva; zákaz otroctví a nucených prací)

Human Rights Quarterly

Vol. 45, N. 3, August 2024

Sarkin, Jeremy Julian

Morais, Tatiana

The Agency of Refugees and Asylum-Seeking Women in the Face of the Inability of States to Provide Protection Against Sexual and Gender-Based Violence (str. 523-548)

Situace uprchlíků a žen žádajících o azyl tváří v tvář neschopnosti států poskytnout ochranu před sexuálním a genderově podmíněným násilím

(žadatelé o azyl; mezinárodní ochrana; uprchlíci; uprchlické právo; násilí na ženách; sexuální obtěžování; gender; zranitelné osoby; diskriminace; diskriminace na základě pohlaví; sociální integrace; behaviorismus)

Modern Law Review

Vol. 87, No. 4, July 202

Murray, Daragh

Police Use of Retrospective Facial Recognition Technology: A Step Change in Surveillance Capability Necessitating an Evolution of the Human Rights Law Framework (str. 833-863)

Policejní využití technologie zpětného rozpoznávání tváří: zásadní změna v možnostech dohledu vyžadující vývoj rámce lidskoprávních předpisů

(sledování; sledování osob a věcí; policejní vyšetřování; lidská práva; technologie; dohled; státní dozor; státní moc; občan; identifikace osob; právo na soukromí; ochrana soukromí; ochrana lidských práv)

Bogojević, Sanja

Squaring the Circle? Regional Airport Expansion, Climate Change and the Planning Regime (str. 967-994)

Snaha o nemožné? Rozšiřování regionálních letišť, změna klimatu a režim územního plánování

(klimatické změny; plánování; plánování staveb; regionální politika; regionální rozvoj; letiště; životní prostředí; stavební povolení; emise; klimatologie; soudní přezkum)

Neue Juristische Wochenschrift

30/2024, 18. Juli 2024

BVerfG 05.02.24 – 2 BvR 2192/22

Befassung mit nach Verfassungsbeschwerde ergangener Rechtsprechung (str. 2170-2171)

Spolkový ústavní soud, rozhodnutí sp. zn. 2 BvR 2192/22 ze dne 5. 2. 2024

Vypořádání se s judikaturou vydanou po podání ústavní stížnosti

(ústavní stížnost; ústavní soudnictví; judikatura; soudní přezkum; ústavní právo; ochrana základních práv; rozhodnutí soudu; veřejné právo; základní práva a svobody; právní ochrana; interpretace práva; soudní řízení; procesní právo; řízení o ústavní stížnosti; německé ústavní právo; Spolkový ústavní soud)

32/2024, 1. August 2024

Löw, Sebastian

Reiserücktritt – ersatzloser Entfall unangemessener Stornogebühren? (str. 2287-2289)

Zrušení zájezdu – žádná náhrada za nepřiměřené storno poplatky?

(náhrada škody; cestovní smlouvy; cestovní náhrady; ochrana spotřebitele; smluvní podmínky; smluvní právo; smluvní vztahy; spotřebitelské právo; Soudní dvůr Evropské unie; smluvní závazky občanské právo; judikatura; odstoupení od smlouvy)

EGMR 31.10.23 – 9602/18

Veröffentlichung eines Polizistenfotos ohne Verpixelung (str. 2303-2306)

Rozsudek ESLP – sp. zn. 9602/18 ze dne 31. 10. 2023

Zveřejnění fotografie policisty bez rozostření

(fotografie; policie; právo na ochranu soukromí; ochrana osobních údajů; veřejný zájem; svoboda projevu; Evropský soud pro lidská práva; trestní právo; rozhodnutí soudu; ochrana osobnosti; lidská práva; ústavněprávní aspekty; trestní řízení)

BVerfG 21.05.24 – 2 BvR 1694/23

Erfolgreiche Verfassungsbeschwerde gegen Auslieferung an die Türkei (str. 2307-2310)

Spolkový ústavní soud, rozhodnutí sp. zn. 2 BvR 1694/23 ze dne 21. 5. 2024

Úspěšná ústavní stížnost proti vydání do Turecka

(ústavní stížnost; vydávání pachatelů; vydávací vazba; Turecko; přeshraniční prvek; zákaz mučení; lidská práva; soudní řízení; psychiatrická péče; základní práva; Spolkový ústavní soud; právní ochrana; trestní právo; německé ústavní právo; judikatura ústavních soudů)

Juristen Zeitung

12, 21. Juni 2024

von Landenberg-Roberg, Michael

Elternpluralität und Grundgesetz (str. 530-539)

Pluralita rodičovství a Základní zákon

(pluralita; ústavní právo; ochrana rodiny; rodičovská práva a povinnosti; výchova; zákon o rodině; právo na výchovu dítěte; rodičovská odpovědnost; rodičovská péče; otcovství; rodičovská odpovědnost; zákonodárství; ochrana dětí a mládeže; ústavní soudnictví)

Deutsches Verwaltungsblatt

15, 1. August 2024

Limperg, Bettina

Wollenschläger, Bernward

Die mittelbare Drittwirkung der Grundrechte – Eine Erfolgsgeschichte (str. 929-936)

Nepřímý účinek horizontálního působení základních práv – úspěšný příběh

(nepřímý účinek; základní práva; ústavní právo; soukromé právo; nájemní právo; ústavní soudnictví; Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod; práva jednotlivce; zákonodárství; právní teorie; právní zásady; ochrana osobnosti; judikatorní změny)

Österreichische Jurist:innenzeitung

10/2024

Auinger, Christian

Die Umsetzung der Verbandsklagenrichtlinie (str. 582-584)

Implementace směrnice o hromadných žalobách

(hromadné žaloby; ochrana spotřebitele; spotřebitelské právo; procesní právo; procesní zásady; evropské právo; finančněprávní instituty; vnitrostátní právo; procesní právo; náklady řízení; vymáhání práva; soudní spor; právní prostředky)

Burtscher, Bernhard

Der EuGH und Art 82 DSGVO (str. 584-586)

Soudní dvůr Evropské unie a článek 82 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů

(ochrana osobních údajů; náhrada škody; nemateriální újma; soudní rozhodnutí; evropské právo; právo na ochranu soukromí; proporcionalita práva; odpovědnost za škodu; právní ochrana; osobní údaje; právní nároky; přeshraniční prvek; Evropská unie; ochrana dat; procesní právo; odpovědnost)

PAŃSTWO I PRAWO

7/2024

Puchta, Radosław

Granice sądowej kontroli aktów prawnych organów władzy wykonawczej – doświadczenia francuskie

Limits of Judicial Control of Executive Authorities' Legal Acts (str. 40-71)

Limity soudní kontroly právních aktů exekutivní moci

(soudní přezkum; přezkum norem; kontrola právních norem; abstraktní přezkum; správní soudnictví; nejvyšší správní soud; výkonná moc; dělba moci ve státě; Francie)

Czerniak, Dominika

O potrzebie zmiany ustawowej typizacji przestępstwa zgwałcenia

On the Need to Change the Statutory Definition of the Crime of Rape (str. 104-126)

O potřebě změny zákonné definice trestného činu znásilnění

(znásilnění; sexuální delikty; násilí na ženách; práva žen; Istanbulská úmluva; interpretace práva; vztah vnitrostátního a mezinárodního práva; Polsko; polské právo)

Kriener, Florian

Die Grenzen der Völkermordkonvention – Das Urteil des Internationalen Gerichtshofs vom 2. Februar 2024 zur Zulässigkeit der Klage der Ukraine gegen die Russische Föderation wegen Verletzungen der Völkermordkonvention (str. 20-25)

Hranice Úmluvy o genocidě – Rozsudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 2. února 2024 o přípustnosti stížnosti Ukrajiny proti Ruské federaci za porušení Úmluvy o genocidě
(*Úmluva o genocidě; genocida; Ruská federace; Ukrajina; agrese; Mezinárodní soudní dvůr; žaloba; válka*)

BVerfG – 11. 04. 24 – Journalistische Meinungsfreiheit / hier: zulässige Kritik an der Bundesregierung (str. 179-184)

Nález Spolkového ústavního soudu ze dne 11. 4. 2024 – Novinářská svoboda projevu / zde: přípustná kritika federální vlády

(*svoboda projevu; Německo; Ústavní soud Německo; Spolkový ústavní soud; novináři; kritika; judikatura ústavních soudů; německé ústavní právo; řízení o ústavní stížnosti; spolková vláda; základní zákon; internet; Afghánistán*)

Bulletin analytického odboru Ústavního soudu
07/2024

Připravili (v abecedním pořadí):

Petra Fousková, Tereza Franková, Robert Jakubíček, Veronika Janáková, Lucie Matoušová, Jan Nečas, Tereza Ordeltová, Viktória Alžběta Sutórisová, Anna Maria Šamonil, Jan Zahradníček

Editace: Monika Hanych

Grafika: Veronika Janáková

Fotografie Ústavního soudu na titulní a poslední straně: © David Bernard